



Present i futur de Vic: el repte de la cohesió social

Fundació Jaume Bofill
Octubre de 2009

Fundació Jaume Bofill

Coordinació del projecte: Mònica Nadal

Direcció de la recerca i anàlisi: Anna Tarrés

Elaboració de l'informe: Anna Tarrés i Mònica Nadal

Treball de camp: Anna Tarrés i Anna Font

Índex

1. PRESENTACIÓ.....	4
2. DIVERSITAT I COHESIÓ SOCIAL.....	6
2.2 . LA SOCIETAT DEL SEGLE XXI: L'ECLOSIÓ DE LA DIVERSITAT SOCIAL	9
2.2.1 LA IMMIGRACIÓ A VIC	10
2.2.2 LES ACTITUDS ENVERS LA IMMIGRACIÓ	13
2.3 COHESIÓ, IGUALTAT I DIVERSITAT	15
3. LA DIAGNOSI SOBRE LA COHESIÓ SOCIAL A VIC	18
3.1 COMUNITAT I IDENTITAT	18
3.1.1 UNA CIUTAT EN TRANSFORMACIÓ.....	20
3.1.2 L'IMAGINARI DEL GUETO I LA REALITAT VIGATANA.....	22
3.1.3 EL SENTIMENT DE PERTINENÇA.....	26
3.1.4 DE LA COMUNITAT A LES COMUNITATS.....	28
3.2 L'EXCLUSIÓ I LES SEVES MANIFESTACIONS	31
3.2.1 LA CONDICIÓ D'ESTRANGER	32
3.2.2 EL MERCAT DE TREBALL	34
3.2.3. L'ACCÉS A L'HABITATGE I L'ESPAI PÚBLIC	35
3.2.4 ELS IMAGINARIS COL·LECTIUS I EL RACISME	38
3.2.5 INTEGRACIÓ I RECONeixEMENT	41
3.3.6 LA SEGREGACIÓ RELACIONAL.....	44
3.3.7 LA PARTICIPACIÓ COM A PROBLEMA.....	48
3.3 LA INCLUSIÓ SOCIAL, UNA TASCA A COMPARTIR	51
3.3.1 L'ESCOLA COM A ÀMBIT DE COEXISTÈNCIA I CONVIVÈNCIA.....	52
3.3.1.1 PROBLEMES I DIFICULTATS	53
3.3.1.2 EL MODEL D'ESCOLARITZACIÓ DE VIC.....	58
3.3.1.3. EXPERIÈNCIES D'INCLUSIÓ	61
3.3.2 EL PAPER DE L'ADMINISTRACIÓ LOCAL EN LA COHESIÓ SOCIAL	64
3.3.2.1. EL TERRITORI COM A EINA DE COHESIÓ	65
3.3.2.2 LA COL·LABORACIÓ AMB LES ENTITATS: QÜESTIONS DE LIDERATGE	66
3.3.3 CIUTADANIA, EL VINCLE EN LA QUOTIDIANITAT	70
3.4 REPTES DE FUTUR. ON ES JUGA LA COHESIÓ SOCIAL?	76
3.4.1 L'ASCENSOR SOCIAL: EDUCACIÓ I TREBALL	76
3.4.2 EL RECONeixEMENT DE LA DIVERSITAT	78
3.5 SÍNTESI DE LA DIAGNOSI	79
4. REFLEXIONS FINALS. LA GESTIÓ DE LA DIVERSITAT CULTURAL, UNA APOSTA POLÍTICA PROFUNDA	86
5. BIBLIOGRAFIA	90
6. ANNEX METODOLÒGIC.....	93

1. Presentació

El present informe s'encarrega des de l'Ajuntament de Vic a la Fundació Jaume Bofill amb l'objectiu de tenir una eina de treball que faciliti al municipi la detecció de les dinàmiques d'inclusió i exclusió social. Aquest informe pot ajudar a donar els primers passos al Consell de ciutat, nou òrgan municipal a l'entorn de la cohesió social. Per això, i sense renunciar en cap moment a la rigorositat sociològica, el document ha estat construït amb un llenguatge planer i directa i una estructura en apartats que creiem és plenament funcional per a ser consultat per persones no expertes en qüestions sociològiques ni acadèmiques en general.

El document s'ha elaborat a partir d'una aproximació qualitativa a la realitat social de Vic, a partir del diàleg obert amb representants de la població de la ciutat.¹ En tot moment s'ha volgut construir un diàleg que respectés la pluralitat i creiem que el resultat és una visió coral de la societat vigatana. Un resultat que permet anar desgranant els eixos clau en la inclusió i l'exclusió social i els reptes que Vic ha d'encarar en el nou mil·lenni.

El diàleg amb les persones que han constituït el nucli d'informació bàsica per l'elaboració de l'informe s'ha realitzat a partir de qüestions com les que segueixen: Quines són les dinàmiques d'exclusió individual i comunitàries a Vic? Hi ha perill de *guetització* social? Quins elements poden esdevenir cohesionadors de la vida vigatana? Quina vivència té la població respecte la convivència? Quines oportunitats es generen per fer-la possible? Quin paper juga l'administració local i quin la societat civil?. Aquestes qüestions són només una mostra de la base del diàleg mantingut entre les autores de l'informe i els vigatans i vigatanes entrevistades.

En resum, els objectius generals han estat:

1. Elaborar una diagnosi que permeti definir els reptes ciutadans en matèria de cohesió socials i inclusió

¹ Per més informació sobre els participants i el treball de camp realitzat, veure l'Annex Metodològic.

2. recollir el coneixement i l'experiència dels agents actius en el territori sobre les dinàmiques de participació i exclusió social.

Per últim, no volem tancar aquesta presentació sense agrair profundament la gran disponibilitat que ens ha ofert la població de Vic. L'atenció rebuda i la seva qualitat són un bon indicador del potencial que té Vic per afrontar els reptes del futur.

2. Diversitat i cohesió social

2.1. Reconeixement i redistribució, estratègies clau per a la cohesió social

Podem entendre la cohesió social com la capacitat d'una societat per garantir el benestar de tots els seus membres, reduint al mínim les disparitats i evitant la polarització. (Consell d'Europa, 2008). Des d'una perspectiva sociològica, s'entén la cohesió social com la vinculació dels membres d'una col·lectivitat entre ells mateixos i com a grup. Una societat cohesionada, perviu.

Quan parlem de cohesió, parlem d'aquelles dinàmiques, vivències i percepcions que ens uneixen com a col·lectiu, encara que sovint, aquest col·lectiu sigui internament desigual. A cada moment històric, la cohesió i el vincle social es fonamenten en mecanismes diversos.

Les societats estan permanentment en moviment i canvi. Sovint aquestes transformacions succeeixen de manera silenciosa i gairebé invisible. En alguns moments, aquests canvis emergeixen i es visibilitzen i és aleshores quan contemplem astorats que les coses no són com eren abans. Malgrat les visions que idealitzen el passat, la vida social és dinàmica i mai està exempta de canvis socials, que a voltes poden ser viscuts de manera conflictiva.

Avui, parlar de condicions per a la cohesió social a Catalunya vol dir parlar tant de condicions socioeconòmiques -recursos econòmics, condicions de vida, etc.- com de requeriments de reconeixement individual i col·lectiu de les realitats socials i culturals emergents.² És a dir, per a que hi hagi cohesió social, cal garantir uns llistats mínims de benestar social per a tothom i uns espais per a la participació ciutadana que ajudin a construir referents comuns compartits i també vincles socials que permetin el reconeixement de les diversitats existents

² Per aprofundir en aquests debats teòrics es pot llegir Nancy Fraser i Axel Honneth (2003).

La cohesió com a benestar compartit

Els requeriments socioeconòmics tenen, sovint, una dimensió molt material, i s'aborden des de polítiques més clàssiques de redistribució dels recursos , de transferències i serveis propis de l'estat del Benestar (educació i sanitat universal; polítiques de renda mínima, etc).

En la seva dimensió material, la cohesió social es veu amenaçada per la desigualtat i l'exclusió social. L'exclusió social ha adquirit noves formes a mesura que s'ha modernitzat en el marc de les economies postindustrials. La part més visible de l'exclusió és la pobresa. Aquesta continua sent el factor clau i central per comprendre i explicar l'exclusió social, però és insuficient per copsar-ne la seva complexitat; hi ha altres factors, menys severs materialment, però amb conseqüències individuals molt greus. Així per exemple, el debilitament de les relacions interpersonals, incloses les familiars, que té en la solitud i l'aïllament la seva màxima expressió, és una de les característiques pròpies de la nostra societat. Les causes són moltes i diverses: la mobilitat residencial, les noves formes de convivència familiar i la generalització de la participació de les dones en el mercat de treball, per citar-ne només tres, modifiquen dinàmiques i rols socialment preestablerts; alhora, aquests canvis requereixen trobar nous equilibris socials. Les noves formes de vida obliguen a estar atents a l'aparició de nous criteris i dinàmiques socials que voregen i sovint s'endinsen en els terrenys de l'exclusió.

La cohesió com a pertinença

En aquesta segona dimensió, parlem de valors i creences compartides, de vincles que ens permeten reconèixer-nos com a part de la societat. Avui, això vol dir incorporar el reconeixement d'identitats, d'especificitats culturals, lingüístiques o religioses o d'adhesions col·lectives, molt diverses. És a dir, per a que hi hagi cohesió social es requereix el reconeixement de realitats socials i culturals emergents. Aquesta dimensió reclama sovint respostes en una dimensió del que podem identificar com intangibles socials i culturals.

En la seva dimensió simbòlica, la cohesió social fa referència al grau de consens de les persones d'una societat sobre la pertinença a un projecte comú o

compartit. Clarament té a veure amb la confiança social, la consciència cívica, la fortalesa o precarietat dels vincles relacionals. El repte de la cohesió social passa per plantejar-se o replantejar-se que és allò que uneix i allò que separa al conjunt de la ciutadania i, encara més important, sobre quines bases s'ha de construir la ciutat de demà.

El reconeixement de l'alteritat, que era un tema marginal fa uns anys s'està convertint en una espècie de sentit comú de la democràcia (Taylor, 1992). Certament, avui disposem de més instruments desenvolupats en el camp de les polítiques tradicionals de benestar, tot i la crisi econòmica, que en el camp de les polítiques de reconeixement. Cal ser conscient, a més, que les polítiques de reconeixement corren el risc de generar reaccions crítiques o oposicions frontals en sectors de la població que temen que el reconeixement de noves realitats vagi en detriment del reconeixement propi.

En aquest sentit, cal estar alerta per evitar que les actuacions que busquen el reconeixement de col·lectius, a través de la visibilització d'algunes de les seves expressions, i la seva normalització provoquin el rebuig en la comunitat majoritària. La majoria sovint té la percepció de què, com a resultat d'aquest reconeixement, s'està posant en perill i s'amenaça la pròpia identitat social.³ En el cas de Catalunya, a més, cal tenir molt present les seves característiques específiques a causa dels inestables equilibris que resulten de la convivència de dues llengües oficials i de dues identitats que en determinats moments es plantegen com excloents, en una relació de suma zero.

En resum, una actuació integral des del govern local en el camp de la ciutadania i la inclusió social fa del tot necessari fixar la mirada en aquests dos eixos, i no només en un d'ells. En tots dos eixos, a tot Catalunya –i Vic no n'és excepció–, hi ha molt camí a recórrer.

³ Per aprofundir veure Norbert Elias (2003).

2.2 . La societat del segle XXI: l'eclosió de la diversitat social

En poc més de 30 anys la societat catalana ha passat de viure en un règim autoritari que uniformava tots els aspectes de la vida, tant polítics com culturals i socials, a una societat on és fàcil percebre, tot mirant per qualsevol finestra o a la taula d'un cafè, com de variable i diversa n'és la seva gent.

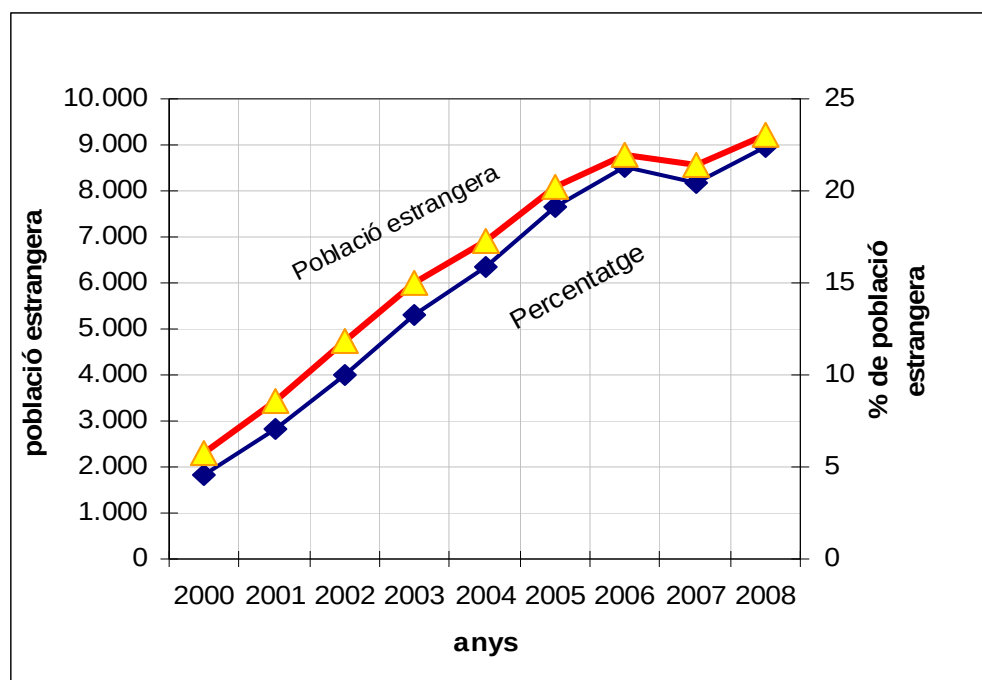
D'aquesta constatació se'n desprenen dues consideracions. No podem donar per descomptat que les persones, en la seva vida quotidiana i en les relacions de veïnatge, tinguin els mecanismes i les habilitats personals i col·lectives per viure en la diversitat. En bona mesura, part del 'malestar' personal i col·lectiu, que ja avancem que es viu a Vic, arrenca d'aquesta mancança sobre la qual acostumem a ser extremadament acrítics. D'altra banda, políticament, al nostre país no hi ha gaire experiència en la gestió i la presa de decisions sobre la diversitat i, específicament, sobre la diversitat cultural.

En realitat hem de parlar de diversitat social, perquè existeixen avui nombroses eixos de diferenciació entre les persones. Dimensions com el gènere, l'edat, la classe social, el lloc de naixement, el capital social i cultural disponible, entre d'altres, configuren una pluralitat de condicions de vida, d'horitzons vitals i de necessitats.

En aquest sentit, la mirada sobre la diversitat –i com hem vist, la diversitat cultural és només una part de la diversitat social actual- esdevé imprescindible per orientar polítiques inclusives en l'horitzó del manteniment de la cohesió social. Una cohesió que, com s'assenyala en diferents estudis, és a l'hora prerrequisit i conseqüència de l'existència d'un estat del benestar efectiu, de polítiques anti-discriminació i de capital social. La cohesió fa referència al consens al voltant d'un projecte compartit com a societat: té a veure amb el sentiment de pertinença i amb l'existència de valors i creences compartides. Per aquest motiu, el pluralisme religiós, lingüístic, cultural, moral és viscut, a voltes, com una amenaça a la cohesió social.

En la gestió política de la diversitat cal estar molt alerta per evitar que la diversitat social no esdevingui font de desigualtat. I és aquí que el repte d'una bona inserció de la població immigrada apareix en el centre de la reflexió sobre la cohesió social. La diversitat cultural, amb les seves manifestacions específiques, sovint se solapa amb la desigualtat en l'accés als recursos i en les condicions de vida. Les raons d'aquesta convergència entre diversitat i desigualtat són diverses però principalment tenen a veure amb el fet que en el nostre país la diversitat cultural (en la fe religioses, en els valors, vestimentes, etc.) s'ha visibilitat amb la immigració estrangera. I la immigració, gairebé de manera generalitzada, pel seu caràcter primordialment laboral, s'associa a les posicions socials i econòmiques més desfavorides.

2.2.1 La immigració a Vic



Font: Idescat, a partir de l'explotació estadística dels padrons

A la gràfica podem veure quina ha estat l'evolució de la població estrangera en els darrers nou anys a Vic. Sabem bé que la presència de població immigrada es remunta una trentena d'anys enrere, quan atrets per la demanda de ma d'obra a

la indústria alimentària d'Osona, les primeres famílies procedents del Marroc es van assentar a la ciutat. Dels poc més de 2.000 persones que hi residien l'any 2000 hem passat a les prop de 9.000 de l'any 2008. Si llavors representaven el 5% de la població, avui sumen el 23%. En aquests anys de creixement, i en paral·lel al que s'ha viscut a la resta de Catalunya, s'han diversificat també els orígens d'aquesta població estrangera.

En el següent quadre podem veure quin és el pes relatiu de les diferents nacionalitats estrangeres a Vic, segons les dades de l'Idescat⁴.

	Població del país	% respecte el total de la població estrangera al municipi	% respecte el total de la població del país a Catalunya
Marroc	3.695	41,23	1,77
Ghana	961	10,72	23,76
Equador	797	8,89	0,98
Nigèria	452	5,04	7,53
Índia	446	4,98	3,41
Colòmbia	417	4,65	0,9
Xina	340	3,79	0,87
Polònia	235	2,62	1,81
Romania	151	1,68	0,17
Bolívia	149	1,66	0,25
Senegal	134	1,5	0,83
Perú	99	1,1	0,3
Resta	1.087	12	...
Total	8.963	100	...

Com es pot observar la població marroquí representa la població d'origen estranger més present en el municipi amb una representació del 41% sobre el total d'estrangers empadronats. A Catalunya el col·lectiu marroquí també és el col·lectiu d'estrangers amb més presència i es situa en pràcticament el 19% de la

⁴ Població a 1 de gener del 2008 (Idescat: <http://www.idescat.cat/poblacioestrangera/?nac=a&b=12&res=e296>).

població estrangera censada. Segueixen al darrera una pluralitat de nacionalitats d'arreu del món entre les que destaquen: Ghana, Equador, Índia i Colòmbia. També trobem comunitats importants de xinesos i europeus de l'Est. És a dir, un veritable mosaic d'orígens, tal i com es correspon en un món cada cop més globalitzats i on els fluxos migratoris són també globals.

Cal advertir que per població estrangera entenem aquella que té una nacionalitat diferent de l'espanyola. És a dir, cal distingir entre el país de naixement (o l'origen) i la nacionalitat. Si bé és cert que hi ha una certa correspondència, els estrangers poden adquirir la nacionalitat del país de residència i per tant deixar de ser estrangers. Actualment, la legislació estableix requisits diferents per a les nacionalitzacions depenent dels països de procedència. Així, per exemple, els nacionals de països d'Amèrica Central i del Sud, entre d'altres, poden sol·licitar la nacionalitat després de dos anys de residència; per al gruix de la resta de nacionalitats, aquest termini és de deu anys de residència legal ininterrompuda. Això crea desigualtats entre els col·lectius i crea, també, desigualtats estadístiques.

L'estrangeria, com a condició legal que marca una desigualtat jurídica, es tradueix en una inserció diferenciada en el mercat de treball i una major precarietat vital. També, la mateixa condició d'immigrant és una altra dimensió generadora de desigualtat: el desconeixement de la llengua o dels codis dominants, les possibilitats reals d'inserció laboral, entre d'altres, situen les persones en una situació de major vulnerabilitat. Així, la condició jurídica i la condició d'immigrant, unides als prejudicis, el rebuig o el racisme per part d'alguns sectors de la població causen dinàmiques d'exclusió. I, en aquest cas, diversitat i desigualtat se sobreposen i es confonen.

De fet, les percepcions negatives sobre la immigració, els prejudicis envers les persones immigrades, els estereotips sobre les habilitats o defectes de determinades nacionalitats, són una amenaça real a la cohesió social, tal com veurem-

2.2.2 Les actituds envers la immigració

Quins són els factors explicatius de les diferents actituds cap a la immigració que proporciona la literatura acadèmica?

Els principals factors fan referència a la percepció d'amenaça o competència per part de la població autòctona, o de grups concrets d'aquesta, ja sigui aquesta percepció una amenaça de caràcter econòmic (competició per llocs de treball, reducció de salaris, per prestacions econòmiques), social (polítiques de l'Estat del Benestar), o de caràcter religiós, cultural o identitari.

Sovint aquesta percepció d'amenaça se sustenta sobre la base de creences preexistents, normalment estereotipades, i no tant sobre situacions objectives d'amenaça. Per aquesta raó, resulta essencial analitzar no només les valoracions sobre la immigració, sinó també les percepcions sobre el seu impacte en els diferents àmbits: econòmic, identitari/cultural/religiós, etc. (Méndez, 2009). El que sembla tenir més pes, és la percepció de competència pels recursos escassos: feina, ajudes públiques, beques menjador, l'ús de l'espai públic. En paraules dels participants:

“Una comunitat especialment dura, que és en els barris on hi ha més vots de l'Anglada, que és la primera immigració. La immigració dels anys 60. Que quan parles amb ells et diuen ‘Es que estos han venido a quitarnos la feina a nosaltres’... i tal i qual”.

“Hi ha el discurs que fa un any donàveu ajudes en els immigrants i ara en canvi que us la demanem nosaltres no ens la doneu.”

“Quan ens trobem i fem festes i fem coses per la canalla, per exemple, només venen magrebins. I la gent del barri s'empenya, perquè nosaltres només fem les festes pels magrebins! ‘Perdoneu, però des de quan una xocolatada és només una festa pels magrebins?’”

Hi ha pocs treballs sobre l'opinió que mantenen els catalans en relació a la immigració. El treball de Mónica Méndez, del Centro de Investigaciones

Sociològiques (CIS), a partir de les dades extretes del *Panel d'Anàlisi de les Desigualtats Socials* de la Fundació Jaume Bofill i dels baròmetres del CIS indica que tot i existir un recolzament clar al reconeixement de drets per als immigrants, l'exercici d'aquests resulta més problemàtic sobretot quan es tracta de situacions en les que es percep una competició per recursos escassos. Hi ha un percentatge elevat de catalans que creu que hauria de donar-se prioritat a la població autòctona en qüestions com l'accés a un lloc de treball o l'elecció d'escola.

També és rellevant la creixent percepció que l'administració presta més atenció a la immigració que a d'altres col·lectius com ara els joves o la gent gran, i també que els immigrants perceben més ajudes escolars i sanitàries que altres persones en la mateixa situació econòmica. Tot i que l'administració (en particular, nombroses administracions locals) han explicat repetidament que l'assignació dels recursos públics es fa a partir de criteris objectius i universals de necessitat i que no es beneficia als immigrants pel fet de ser-ho, és difícil desfer aquestes percepcions que se sustenten, probablement, en l'existència de prejudicis i en la percepció de competència per uns recursos limitats i escassos.

Les dades explorades adverteixen que la manera com es desenvolupi la convivència i les actituds cap a la immigració dependrà en bona mesura de les polítiques públiques i els discursos que s'articulin per fer front a les necessitats que genera la presència d'un nombre considerable de nous residents, de manera que es creïn condicions que evitin plantejaments de competició (Méndez, M. 2009).

Un dels ciutadans entrevistat expressa molt bé el que acabem de dir:

“Que ha passat en els darrers 8 o 10 anys? Que arriba una allau d'immigració estrangera com a resposta a la necessitat de mà d'obra per part de les constructores i càrniques, i es situa sobretot al sud i es trenquen moltes coses. La immigració antiga veu com una gent competeix amb ells i els recorda que si no estan en una situació d'exclusos estan en una situació en que compten poc. Així que la situació es tanca encara més, malgrat les inversions que s'estan fent

darrerament. I políticament amb la reacció ja coneguda.... Que fa més difícil la cohesió, ja difícil històricament.”

2.3 Cohesió, igualtat i diversitat

Actualment, un dels reptes cabdals en l'aplicació de polítiques d'integració i convivència és com fomentar la cohesió social en grups socials desiguals i cada vegada més diversos. Històricament, la diferent combinació que s'ha establert entre cohesió, igualtat i diversitat ha originat models diferents en l'aplicació de les polítiques d'integració.

Tot i que aquests models no es troben enlloc en estat pur, les diferents tradicions polítiques i la història cultural i migratòria dels territoris expliquen la preferència per polítiques que s'ajusten a alguns d'aquests models.

El model assimilacionista parteix de que l'immigrant ha d'adoptar la cultura i la identitat nacional del país de destí i que aquesta adopció implica l'abandó progressiu de la cultura i la identitat d'origen (Samper i Moreno, 2009). Aquesta comprensió de la manera com els immigrants han d'integrar-se a la societat té correspondència amb un model de gestió de la diversitat. Concretament, la diversitat (religiosa, cultural, etc.) forma part de l'àmbit privat i no és font legítima de relació amb l'Estat. La manifestació pública de la diversitat és viscuda com una amenaça a la cohesió. En aquesta “indiferenciació cultural” reposa la cohesió social. França és el paradigma del model assimilacionista.

El model multicultural, identificat amb la tradició anglosaxona, parteix que la renúncia a la cultura d'origen no pot ser un requisit per a la participació amb igualtat d'oportunitats en la vida social (Torres, 2005). L'opció multicultural entén la diferència cultural com un dret individual i col·lectiu que ha de ser respectat per la societat i protegit per l'Estat. Evidentment, no hi ha cap societat que apliqui de manera pura els models, que serveixen fonamentalment de guies o orientacions.

Els punts febles i forts, els límits i les potencialitats dels diferents models cal contrastar-los amb les experiències d'aquells països que han intentat aplicar-los en la gestió de la diversitat i en la integració de la població immigrada. Cap d'ells s'ha vist exempt de problemes i conflictes oberts. En el cas assimilacionista, l'èmfasi en la igualtat ha invisibilitzat les desigualtats generades per l'origen, l'existència d'actituds i estructures racistes o la vivència quotidiana de discriminacions que pateixen aquells que es troben en minoria racial, cultural o religiosa. La demanda de més reconeixement i la denúncia de les discriminacions són una font de tensió recurrent.

En les societats multiculturals, els problemes provenen més aviat del risc d'atomització de la societat: les comunitats (culturals o religioses o nacionals) es troben internament cohesionades però viuen en móns culturalment compartimentats.

A la llum de les experiències i coneixement acumulat en aquestes qüestions, cada cop més es defensa que els models multicultural i assimilacionista han de deixar pas a un model "intercultural". Aquest model busca la interrelació cultural i centra les polítiques d'integració en la idea d'igualtat de drets i deures i en la construcció d'una ciutadania compartida. Una societat intercultural ha de reconèixer la pluralitat alhora que requereix de la construcció d'una identitat comuna i compartida. Una identitat que suposa l'acceptació per part de tots els col·lectius socials dels valors democràtics de convivència i igualtat, independentment de l'origen cultural (Samper i Moreno, 2009; Consell d'Europa, 2008).

Tot i així, és possible sustentar una societat només en aquests mínims democràtics? Quin lloc ocupa la història de la societat de recepció, les tradicions o les maneres d'entendre el món en la construcció d'aquesta societat diversa? Aquests reptes, que encara Vic, són extensibles a la resta de Catalunya, un país on el fet de ser una nació sense estat propi li comporta no poques tensions precisament en aquestes dimensions de referència històrico-cultural. La nostra condició de nació minoritzada en el marc d'un estat amb voluntat hegemònica

genera una especificitat molt gran en tot el debat sobre l'acomodació cultural i identitària de la població immigrada..

En un model intercultural, la integració no només s'explica per l'acció individual dels estrangers, com tampoc només per les característiques de la societat de recepció, sinó per la interacció que té lloc entre uns i altres. En el model intercultural es requereix que l'administració sigui imparcial, és a dir, no pot prendre com a única norma el sistema de valors de la majoria de manera acrítica (Consell d'Europa, 2008). Tal i com indica el Consell d'Europa en abordar aquesta qüestió, una aproximació intercultural implica assumir que les solucions als problemes de la vida quotidiana no poden ser resolts només pels governs, locals o nacionals, sinó que les associacions i entitats de la societat civil tenen un paper fonamental en el diàleg social; això sí, sempre que hi hagi un reconeixement mutu de la legitimitat de les demandes i la participació.

És evident que si es vol entomar seriosament la qüestió de la cohesió social, cal preguntar-se quin model de relació es vol establir; si pensem en un model més proper a la interculturalitat, hem de definir quin tipus d'interculturalitat es vol fomentar. La diversitat cultural és un repte a afrontar amb la tranquil·litat de reconèixer-nos com una societat amb història en la recepció de persones immigrades; recordem que més de la meitat de la població ha nascut o té ascendència en altres comunitats autònomes i es consideren en més del 79% plenament integrats (Gil, 2004).

Davant dels reptes que implica viure en una societat del segle XXI, allò que cal és exercir una supervisió per impedir la impunitat davant de la discriminació i fomentar una acció política decidida per afavorir la preservació de la vida en comú, en un context que és i serà de marcada diversitat social i cultural.

3. La diagnosi sobre la cohesió social a Vic

En els propers apartats volem mostrar quina és la mirada de la població vigatana sobre sí mateixa i sobre les dinàmiques d'inclusió i exclusió socials presents en el municipi i quines reflexions se'n poden extreure a partir del retrat que es dibuixa.

L'experiència d'altres països conformatats per successives onades migratòries il·lustren que és possible construir societats cohesionades a partir de llegats i bagatges diferents; ara bé, és imprescindible delimitar un “nucli dur” de valors compartits? Com es delimiten? Qui té el poder de fer-ho? Podem convenir que els valors democràtics i la garantia d'una participació igualitària de tota la ciutadania són una base sòlida sobre la que bastir una societat que aspira a la cohesió social. És sens dubte, una condició necessària, però és suficient?

A través de les diferents aportacions es mirarà de posar llum sobre aquestes preguntes i visibilitzar la quotidianitat de la vida a Vic avui. Com veurem, l'existència de dinàmiques d'exclusió individuals i col·lectives, com ara la segregació residencial o el fracàs escolar, per exemple, posen en entredit les possibilitats reals de participació i generen espais de marginalitat i subalteritat.

3.1 Comunitat i identitat

Es cospa una gran unanimitat a l'entorn de què és Vic. Per a tots els entrevistats, Vic és una gran ciutat i és, en sí mateix, un valor i un lloc important. Com diu un dels entrevistats: *“Una ciutat que mereix respecte i estimació.”*

Vic és una ciutat, capital i central a Catalunya, d'història i cultura. Vic és patrimoni, ciutat senyorial i àmbit de comerç. Vic és des d'un referent de passeig i compres o gestions per els pobles de l'entorn-- un autèntic mercat central seguint els criteris que va utilitzar Pau Vila els anys 30 per a fer la divisió

comarcal de Catalunya. Vic aporta un nom propi en esdeveniments clau com el Mercat del Ram o el Mercat de Música Viva que atreuen gent d'arreu del país.

Vivint a Vic es respira el pes d'una història rica i el senyal d'una societat que ha aportat noms propis i corrents de pensament, sovint vinculats amb l'Església catòlica i el conservadorisme, però també al socialisme català, és a dir a la història de Catalunya. Com indiquen molts dels participants, la catalanitat i la riquesa, econòmica i cultural, formen part de la història i del present de Vic.

Darrera de les vivències i valoracions diverses dels i les entrevistades, la percepció de ciutat tancada és força unànime. En comparació amb altres ciutats i pobles de l'entorn, Vic va viure una arribada de la immigració espanyola moderada. Aquest factor de permanència social en el temps ha reforçat la catalanitat i una certa endogàmia com a tret distintiu de la ciutat.

“La societat de Vic és molt tancada. La resta de pobles de la comarca ho diuen que els vigatans són tancats i ... Tinc l'anècdota de ser petita i venir de 8 km i sentir-me diferent, de poble, per part de la gent de Vic: ‘De quina casa ets?’ Si no eres d'una casa, no eres vigatana.”

“Es diu que costa molt entrar a Vic i costa molt de sortir-ne. Realment, jo ho vec. (..) És una ciutat molt conservadora, que tenim 30 esglésies per 40.000 habitants. Jo recordo de més joveneta que érem 30.000 habitants que dèiem que teníem una església per cada 1000 habitants. Dèiem ‘Si ens posem tots d'acord podem anar tots a l'església i que no quedi ningú al carrer o fora l'església!’”

“Jo diria més aviat que la societat vigatana està dividida. Poc cohesionada? Hi ha una part de la societat vigatana que està hipercohesionada... en ella mateixa.”

Un tancament que en l'actualitat es veu matisat i amb tendència a corregir-se per la presència de la universitat i d'esdeveniments culturals de gran envergadura.

“Vic té una fama de tancada... però ha canviat molt. En la vida cultural (..) és molt més de la gent jove, gent que ha estudiat. (..) La vida cultural no la porta pas la classe tradicional, la porta més gent amb carrera, mestres... La dificultat més gran és incorporar als novínguts en aquesta vida més cultural.”

“A Vic ens ha salvat la Universitat. El fet que hi hagi un pilot de joves que venen de fora i que es mobilitzen i que se’ls veu.... i professors... Això ha obert aquesta ciutat tancada, que volia continuar sent tancada.”

“Jo crec que Vic s’està obrint molt i vol obrir-se. Els esdeveniments culturals, el Mercat de Música viva és un exemple. La vida artística i la universitat són exemples.”

La dimensió demogràfica de Vic és un dels valors destacats com a positiu per la ciutadania que fa més temps que resideix a la ciutat. El volum poblacional i la voluntat de ser *“Poble gran, ciutat petita”* és un aspecte en el que es posa especial èmfasi tant en entrevistes com en molts dels grups de discussió realitzats. En aquest context, es detecta clarament la voluntat de ‘no ser Àrea Metropolitana’. Vic s’entén com ‘Cap i casal’ de Barcelona i vol continuar sent-ho, sense subordinacions ni semblances amb una més aviat menystinguda Àrea Metropolitana.

La història vigatana, així com la grandària de la població, han permès la convivència de formes de vida urbanes, basades en relacions d’anonimat, amb trets pròxims a les comunitats de tipus més rural, com les relacions de coneixença i proximitat generalitzades. En certa manera a Vic s’ha preservat una certa vivència de comunitat –malgrat les divisions històriques i socials existents– en tant que grup social cohesionat per un vincle territorial, de convivència i coneixença. I, justament per aquest motiu es rebutja amb fermesa la vida, ‘distorsionada’, impersonal i superficial característica de les grans urbs.

3.1.1 Una ciutat en transformació

En els darrers anys, aquesta vivència de comunitat relativament petita i tancada queda alterada per la mateixa dinàmica de les societats en el capitalisme de l’època actual. Una de les conseqüències dels canvis generals en el model econòmic i de producció actual en relació a un passat no tant llunyà, és la irrupció de la vivència d’inestabilitat social en la vida de les persones i el xoc que produeixen en l’entorn de quotidianitat, els canvis esdevinguts en el veïnatge,

que poc temps abans es percebia com conegut, normal i inalterable (Bauman, 2003).

És en aquest context global, i acompanyant la vivència postmoderna d'inestabilitat, que cal situar els fluxos immigratoris viscuts a tot Catalunya especialment, en la darrera dècada. És important remarcar que, ens agradi o no, no ens trobem davant d'una situació conjuntural, sinó davant d'un canvi estructural que reclama abordar els fenòmens lligats a la diversitat cultural dins de les grans transformacions socials de la globalització (Martuccelli, 2003).

I aquesta no és una realitat que es visqui sense malestar. Algunes persones, però, ho viuen amb especial incomoditat.

“Jo crec que els vigatans de tota la vida, si sortim a la plaça o ens trobem en el concert de festa major que estarà ple de gom a gom que vindrà la Principal de la Bisbal, i si hi ha 1000 persones o 2000 persones, encara ens coneixem tots. Si aquest esperit es manté... Vic continuarà sent Vic. El dia que aquest esperit es perdi, Vic deixarà de ser Vic.”

“Tu vas per aquí i veurà el jovent amb 15, 16,... et parlo de magrebins, que van pel carrer, no parlen pas en català ni en castellà, parlen en el seu idioma. I a la llarga el que es fa amb algú d'aquí, a la llarga, problemes en una cosa o altra. (...) No vull dir que siguin tots dolents, no, no, no. Els quals els respecto, i les seves costums, però a casa seva. Aquí no. Tu saps el que els molesta a la gent veure les mores totes tapades? Que a partir de 14 anys i cada vegada n'hi ha més. Diràs 'Quin problema tenen?' (...) No pot ser que hi ha barris on sembla que no estiguis a Vic. Sembla que estiguis al Marroc o a Ghana,.. Això no agrada a la gent d'aquí Vic.”

I ara, com abans, per a les persones nouvingudes no sempre és fàcil encaixar en aquesta societat.

“Jo estava acostumat a tenir molts diaris, a veure gent de diferent origen, etc. I quan arribo a Vic, ja fa més de 20 anys, trobo que és molt tancat. No em quadra gens amb la meua idea d'Europa. Vic té una mentalitat de viure en 'monocultural'. Ara això ha canviat perquè la gent ja ha viatjat i vist més món. (...) El 'monocultural' ha fet la gent conservadora.”

“El problema de la ciutat de Vic és que neixen a Vic, estudien Vic, es casen a Vic i es moren a Vic. No es mouen de Vic i si no fan viatgets d’aquests de 15 dies de veure el turisme exòtic. No la realitat. Molts no intenten, seriosament, involucrar-se amb altres coses. Jo vec que si algú té un problema és la societat vigatana... No miraran de furgar. D’entendre l’altre part de la realitat.”

Si seguim amb l’anàlisi de la visió que els habitants de Vic tenen de la seva ciutat, s’extreu que per molts participants, viure a Vic genera una certa idiosincràsia i, fins i tot, en alguns casos, sembla que una certa manera de fer, vigatana.

“S’és conservador i innovador i creatiu al mateix temps. (...) I és conviu una mica amb la por a la diferència, la por a l’estranger, la por a que vinguin i... i Vic continua sent... Els artistes, els hippies, els qui porten piercings,... (...) A més a més, a Vic tenim una cosa de superioritat: creiem que som més xulos que els altres.”

“La gent de Vic és molt de Vic. Potser perquè és una ciutat mitjana que és seu de Bisbat i per això té un plus arquitectònic, cultural,...”

“Vic com la majoria de ciutats mitjanes de Catalunya té una personalitat bastant marcada. Una consciència de ciutat i un orgull de ciutat i... Ha sigut Bisbat, capital de comtat i una història mil·lenària, etc. Vic tenia uns estudis universitaris durant l’Edat mitjana, (...)Va tenir una participació en el moviment polític, social, cultural de la Renaixença destacada. Sobretot en el que s’ha anomenat el catalanisme conservador. (...)Tot això és el que molts anys després s’ha dit ‘el vigatanisme’. (...) Les classes altes tenen més incorporada aquesta visió del vigatanisme. (...) El canvi actual és, realment, extraordinari i ha tingut un impacte sobre la consciència de manera que crec que ha provocat també una certa crisi d’identitat local.”

3.1.2 L’imaginari del gueto i la realitat vigatana

En pocs anys el Vic de tots conegut està transformant-se i sobre la històrica divisió social i econòmica entre les dues bandes del riu s’hi sobreposa una nova

escissió que es basa en l'origen geogràfic. A aquesta polarització, s'hi suma el clivatge comunitari i el de gènere.

Simplificant molt una realitat que és més complexa, es podria dir que al Nord i centre hi ha els catalans més o menys benestants, cultes i amb nivell adquisitiu mig o alt; al Sud i a la perifèria, la immigració espanyola i extra comunitària amb ocupacions en els sectors intensius de la indústria o en sectors en crisi com la construcció, sense credencials acadèmiques i amb un baix nivell adquisitiu.

“És una ciutat molt trencada, el centre i el sud, a l'altra banda del riu. La gent diu ‘Haig de pujar a dalt a Vic’. La gent sempre s’ha sentit una mica exclosa, ... El Vic popular, el Vic treballador, on es va concentrar la immigració dels 60 i 70... Una mica exclòs de les dinàmiques de ciutat del Vic. Del Vic de tota la vida, del Vic que ha comptat: a la plaça i l'Eixample Morató. Ha estat una fractura humana, cultural, social i urbanísticament hi ha un tall que no és casual. (...) La població no ha vist passar molta gent. La gent és menys permeable a allò nou. Menys permeable a acceptar la diversitat cultural, la novetat. No s’està massa obert al canvi i en aquest sentit s’és més conservador. Aquí hi ha un camí a recorre, perquè sinó et quedaràs fora del món. La diversitat cultural s’ha d’acceptar, et pot agradar més o menys, però és imparable. (...) La processó dels armats és del nord de tota la vida. No hi ha cap cognom castellà... No hi ha ningú de les cases barates a la missa de Nadal”.

Però a Vic -i no només entre la població autòctona!- existeix un discurs que estigmatitza la nova realitat social en comparar els barris del Sud amb guetos històrics.

“Això sembla el Bronx!” o “ ... al Remei i al Sánchez Arjona, perquè allò és un gueto.”

Establir aquest símil és conferir una realitat de misèria, degradació i impenetrabilitat a la realitat comparada. I, aquesta comparació, en què la única similitud entre les dues realitats passa pel color de la pell d'alguns habitants i la baixa extracció social, alimenta els discursos de caire xenòfob, ja que el Bronx o Harlem s'han convertit en una imatge global de marginalitat extrema, relegació social, inseguretat i violència. Vic no té absolutament res a veure amb la imatge

fàcil que ens transporta a Harlem o al Bronx, on la criminalitat i la violència són elevadíssimes. Ni tampoc es relaciona amb la *banlieue* francesa, l'altre gran referent simbòlic en parlar de les societats multiculturals.

I aquesta fàcil comparació, aparentment ingènua, ens ha de fer reflexionar sobre els efectes dels paral·lelismes que establim a risc d'afavorir una imatge totalment distorsionada de la realitat vigatana. Un gueto és un univers de violència i depredació social, i és un espai on la confiança –base de la inclusió– no és una opció viable, de manera que la violència es retroalimenta i és impossible viure al marge de la cultura del terror que és, en primera instància, la cultura dominant.

Cal evitar per tots els mitjans aquesta assimilació, ja que quan aquestes idees s'estableixen en l'imaginari reforcen les desigualtats i no permeten l'heterogeneïtat entre les persones marcades. Els imaginaris negatius reforcen i donen suport al judici derogatori dels de fora d'aquell àmbit cap als qui viuen dins de la realitat denigrada.

A mode il·lustratiu, reproduïm un petit diàleg mantingut en un dels grups de discussió.

“- Li costa molt a la gent anar als habitatges Montseny. Costa moltíssim! (...) Ningú hi va. Bueno mira també hi han posat l'escola d'adults, però...

- Però per què no s'hi va? Perquè hi ha gent d'altres races...

- Sí. És un gueto molt clar.

- Però hi ha inseguretat?

- Cap ni una.”

En el procés iniciat al barri del Remei, destaca com una de les preocupacions del veïnat la mirada negativa que els habitants del sud perceben dels vigatans del nord de la ciutat.

“Des del Nord... ningú baixa als barris del sud. Els barris treballadors, fora muralles. I això es reproduceix.”

Un entrevistat assenyalava la necessitat “*que els del nord baixin al sud i vegin que hi ha vida. I, fins i tot, vida intel·ligent! La cultura està al nord. Al sud, si mai s’ha fet un equipament ha set per ‘pobres’, el centre comunitari. De segon nivell.*”

L’estigmatització té com a principal efecte l’estimular pràctiques de diferenciació i distanciament socials interns que contribueixen a reduir la confiança interpersonal i a socavar la solidaritat social local (Wacquant, 2007). En els àmbits degradats, la pobresa i l’etnificació de la població sovint es reforcen per establir a l’altre com algú nociu *o sospitós*. La prudència en les relacions amb els forasters que avui en dia formen part de la societat, s’infiltra des de l’entramat simbòlic històric de la societat en les pràctiques quotidianes i no permeten formes de relació igualitàries.

En els estudis realitzats en *banlieues* i guetos es detecta la percepció de viure en aquell espai concret com quelcom viscut com una vergonya pels seus residents. Res d’això, no es dona a la ciutat de Vic, cosa que encara allunya més els seus barris de viure una realitat guetitzada.

Paradoxalment, a Vic, el discurs estigmatitzador conviu alhora amb el convenciment per part del gruix de la població de que no hi ha conflictes socials oberts ni greus problemes de convivència social. Això sembla indicar que el “gueto” és més una expressió de la por (a que s’esdevingui) que una descripció de l’experiència viscuda, de la realitat.

“Jo (malgrat el que digui la Plataforma) no tinc la sensació que sigui una ciutat conflictiva.”

”També sembla que hi ha un col·lectiu, l’Anglada, que ha volgut fer veure que hi ha més problema del que de fet hi ha. Per exemple, s’ha volgut fer creure que la gent té por d’anar pel carrer... No és veritat!”

3.1.3 El sentiment de pertinença

Arribats a aquest punt entrem en el terreny un xic relliscós del debat a l'entorn del concepte d'identitat. Abans de prosseguir amb les visions i percepcions recollides, caldria reflexionar sobre què és la identitat ja que aquesta no la podem assimilar ni amb la nacionalitat, ni amb l'ètnia, ni amb la cultura d'origen.. Fugint d'una idea estàtica, la identitat pot ser entesa de manera més oberta com un conjunt de pertinences que la pròpia biografia comporta (Maalouf 1999).

“Vaig néixer a Nador, i vaig arribar a Vic. Porto vint i pico anys a Vic. Visc a Vic, treballo a Vic i estudio a Vic. Sóc de Vic, bàsicament. (...) Hi ha diferents Vics. Vic a la feina, Vic a casa teu, Vic al carrer... És molt diferent i els diferents rols també. Jo a la feina estic súper bé em trobo molt còmoda. A casa també em trobo súper còmoda. I al carrer em trobo amb moments que no estic tan còmoda...”

Sociològicament, la identitat neix, justament, d'una crisi de pertinença: un natiu de l'Amazones o un habitant de la Catalunya central, fa relativament pocs anys no 'necessitaven' preguntar-se qui eren. En aquest sentit, la identitat és l'esforç entre el que s'hauria de ser i el que s'és. És la voluntat per acostar la realitat viscuda a models establerts o per refer la realitat a imatge i semblança d'una idea predeterminada. Quan la identitat, en una crisi de pertinença com la que sembla generar-se en els processos migratoris de gran abast, perd els ancoratges socials que feien que semblés natural, predeterminada i innegociable, la 'identificació' es fa cada cop més necessària i cal cercar un 'nosaltres' al qual poder incloure's. La identificació que n'obtindrem té tant a veure amb els nostres esforços de subjectivació, com amb la influència de l'entorn. Un entorn que, al seu torn, pot optar per excloure o incloure la persona en el seu grup d'identitat o convivencial.

En qualsevol dels casos, la vivència de ser immigrant és una vivència d'alteritat permanent.

“Una amiga meva d'origen familiar colombià que porta anys aquí i pot passar qualsevol companya per la feina i dir ‘Vosaltres teniu un ritme diferent!’ Quin ritme?”

Si jo he nascut aquí. Jo ... Encara ara! (...) I si dius alguna cosa et diuen 'Es que estàs molt sensible!' Sents que no, que no... ”

“I després diuen que t’has d’integrar! Un quan arriba val, però després... I els teus fills que ja són d’aquí... Si a la segona generació no et reconeixen... Malament. És clau! Estàs fent divisió i després és molt complicat. Al Marroc ets un que ha emigrat i aquí... Ni a un lloc ni a l’altre.”

“Som catalans. Catalans musulmans, però som d’aquí!”

Una altra entrevistada de mare catalana i pare marroquí exposa la seva difícil inserció laboral i els continus qüestionaments que ha de viure.

“Maco! (irònicament) Molt agradable!... I tot això sent catalana. (...) arriba un punt que dius ‘ja n’estic farta!’ ja cansa!” (...) La gent d’aquí se sent violenta quan algú com jo, una barreja, els diu el que han de fer.” (...) Perquè sóc tan catalana com tu ets catalana i no m’han considerat mai catalana.”

Les etiquetes socials dificulten el desenvolupament i la manifestació de la identitat personal. Les persones no poden sentir-se com a tals, sinó permanentment com a part d’un col·lectiu. La conseqüència és que ja no s’és la Fàtima o la Laila, sinó una “mora”. No hi ha nom, no hi ha cara, no hi ha individualitat. Hi ha el que en diríem una *identitat de classe inferior*, que no permet la biografia, només la classificació social.

“La feina: quan una persona coneix un immigrant que té noms i cognoms i té cara, ja és una altra cosa. La por és quan no té nom ni cognom ni té cara. Jo ho vec per la gent que està treballant. Normalment, no té cap problema. Al contrari....”

Per a moltes persones, una de les exigències que la nostra societat globalitzada genera és la de protecció i seguretat. Una exigència que tant per als uns com per als altres significa una necessitat, un desig, de retorn al món restringit i familiar preexistent. Una necessitat que implica posar barreres i límits per mantenir ‘a ratlla’ a l’intrús, sigui qui sigui. En aquest context de nostàlgia pel passat i d’inestabilitat del present es configura la identitat actual (Bauman, 2005).

I la identitat, tant per uns com per altres, sovint es llegeix en clau d'exclusió:

“Et vull explicar una anècdota. Quan va començar el Nou televisió, jo vaig dir que seria interessant que hi participessin persones d'aquests col·lectius. Per apropar perquè, és clar, les cadenes que miren... miren Al Jazira, la televisió del Marroc, ... Sí, sí van fer això. Precisament una de les noies que van portar és la Najat i un noi marroquí que és advocat... un noi occidentalitzat,... Comentari d'aquest noi amb qui feia parella lingüística “Oh, aquests no són dels nostres. Són catalans.” Em va venir a dir que aquests no ens representen. Aquests són d'aquí. S'han fet catalans.”

“Les relacions entre les persones són molt difícils. Jo em sento d'aquí però la gent no m'hi considera.”

“Aquí encara costa,... Ha de passar el temps, per saber que un català té la pell negra. Als EUA ja està assimilat: tant nord americà és el negre com el blanc.”

3.1.4 De la comunitat a les comunitats

En aquest entorn canviant, el desig o la possibilitat clara de pertànyer a una comunitat és una alternativa temptadora. L'entorn comunitari aporta tranquil·litat, seguretat i pau tot i que, com a contrapartida i en determinades circumstàncies, poc marge a la llibertat individual. Les persones han de negociar les seves pertinences comunitàries.

“..al Marroc potser no menjava cous-cous i aquí ho fa cada dia. És per sobreviure. El món islàmic en general està fent un cert tancament. Al Marroc mateix abans hi havia menys dones que portaven el mocador. I això del mocador, per què? Perquè vull ser com tu. Vull formar part d'aquest grup. Quan em rebutja la comunitat diguem-ne autòctona i veig que no ens trobem, que no ... fas tot el muntatge. (...) Dius ara em sento millor. És buscar una posició clara. (...) Me'n vaig a la meua comunitat. Només em costa posar-me el vel.”

“O per exemple, em va sobtar molt amb aquesta meva parella lingüística, ens va ensenyar l'àlbum de fotos, de viatges al Marroc, i la dona aquí va amb una mena de ‘xilava’ una mica més moderna i amb mocador i al Marroc anava en faldilles i sense vel! Diu no pot ser! I és que allà hi ha molta gent que ho fa, és un lloc de la platja, en canvi aquí.... Jo crec que això s’hauria d’estudiar bé. Aparentment hauria de ser més senzill aquí. El xoc és molt fort.”

“Mira. Jo he tingut una noia sud-americana treballant a casa molts anys que ... els seus nanos parlen català perfecte. Ella es va integrar molt. Li costava, però... va anar parlant català i tenia veritables problemes amb la seva comunitat. Perquè li deien que aquí només havien vingut per treure els diners per poder anar cap allà, que nosaltres ens aprofitàvem d’ells i que què era això d’integrar-se,... Molts i molts problemes. Fins el punt que em va dir que, “Bueno quan joestic amb ells ja faig veure que penso com ells i després a casa meva amb els meus fills, amb el meu marit i tal, doncs ja tenim la postura que.”

Aquesta vivència de tancament comunitari, vàlida per a totes les persones, és a Vic molt palpable en referència al col·lectiu marroquí i pren especial visibilitat en les restriccions que per raó de gènere s’imposen sobre les dones.

“El que és molt gros, és molt fotut és que les diferències de gènere entre els marroquins aquí són molt més importants que al Marroc! (...) No sé si és perquè venen aquí els més rurals però... Van més endavant allà que aquí. Aquí és com si anéssim endarrere. (...) Aquesta cosa que entre nosaltres sembla que ja no pugui ser. (...) Aquí encara hem de fer molta feina, només fa falta veure quantes dones hi ha en els consells d’administració de les empreses. Però quan venen aquí diuen ‘Ai, ai, ai, ai,..., com que anem uns anys per davant, que se’ns desmadraran.’ Els frenem. Imposen la superioritat masculina, perquè no es descontrolin les seves dones. Es radicalitza.”

“El portar mocador o anar vestit de manera tradicional és com la seva manera de rebel·lar-se contra la societat d’aquí. Jo he sentit dones marroquines que m’ho han dit. Per què? Perquè amb estudis i tot el dia d’anar a buscar una feina, en llegir el seu nom, doncs no. I no. És una reacció. Si aquesta societat no m’accepta, doncs me’n torno a la meva i em poso el mocador. Però quan tornen al Marroc,... allà van d’europeus per presumir i per ostentar! Es posen el mocador com a senyal d’identitat davant l’hostilitat.”

“Jo tinc una veïna, paret per paret, que no pot parlar amb els homes. A vegades em picava per donar-me coses i si sortia el meu marit, s’amagava. Bueno, s’amaga. És que encara és així.”

Unes restriccions que xoquen amb la percepció local del que és moralment admissible o inadmissible i, fins i tot, amb la legislació del país, generant exclusions i problemàtiques, per exemple en la presència mixta en reunions i cursos.

“Nosaltres hem tingut alumnes magrebines des de fa 20 anys, al principi podíem fer classes només per dones perquè no hi havia homes en aquells grups... (...) Quan tots els serveis es van abocar amb els immigrants a nosaltres ens van desaparèixer les dones i vam pensar que havíem de fer alguna cosa. Però no s’han de fer grups de dones exclusivament. (...) Ara hi ha unes dones que han de canviar de curs hi hauran d’anar amb homes. No passarem pel tub... A part està prohibit per llei. Però elles estan completament tancades en la perspectiva de gènere. Per ells nosaltres amb la nostra perspectiva fem un atac a la família.”

“Però no podem cedir tant, perquè per la resta no ho fem. També perquè fem cursos mixtes. L’haver començat cedint ha fet que molta gent ara vingui al Centre, però no es pot sostenir. (...) També hi ha tota la pressió social que s’exerceixen entre ells. És brutal. Que si l’imam els vigila. Que si la teva dona no sé què,... La pressió social en una ciutat on tothom es coneix. (...) El primer curs que es va fer fa 6 o 7 anys i vam haver d’anar, com aquell qui diu, a demanar permís a casa als marits! I ara ja no. En aquest sentit hi ha hagut una progressió.”

“Hi ha aspectes de la cultura musulmana que vulneren la llibertat de la dona com el fet de no voler compartir espais mixtes. Això passa en cursos, reunions,... Ho han de superar, perquè sinó... es queden a casa.”

“Hi ha temes que han de quedar clars com el paper de la dona. Hi ha coses que són claríssimes i iguals per a tots. ‘Oh, la pega de tant en tant...’ No, no! Aquí hi ha coses que han de quedar clares i iguals.”

De fet, segons les persones entrevistades, les relacions de gènere en el col·lectiu marroquí és un dels temes que genera més malestar i rebuig entre la població de Vic. El rol de les dones en general i l'ús del vel en particular s'interpreten com a indicadors del grau d'integració de la comunitat musulmana a la societat vigatana. Una major presència de dones amb el hijab o vel a l'espai públic es llegeix com a "síntoma" d'un retrocés en el procés d'inserció i catalanització de les poblacions musulmanes. S'atribueix a un increment del pes de la religió, i en concret dels sectors més fonamentalistes, sobre tota la comunitat.

Aquesta lectura només en clau negativa (domini dels imams, reforçament del patriarcat, etc.) de l'ús de símbols religiosos musulmans invisibilitza dinàmiques més complexes en el si de la comunitat musulmana a Vic. No hi ha una única "comunitat" homogènia, sinó molts projectes personals, familiars, col·lectius que tenen a veure amb fer-se un lloc a la societat vigatana. Tal i com hem vist en les cites precedents les identitats individuals i grupals es construeixen en la relació amb els altres, és un procés de negociació permanent, que depèn de qüestions internes però també del que passa en l'entorn.

3.2 L'exclusió i les seves manifestacions

Podem dir que estar inclòs socialment implica estar integrat plenament a la societat, ser present, reconegut i acceptat com a tal en tres espais fonamentals: l'espai econòmic i laboral; l'espai de ciutadania i participació i l'espai social i comunitari.

Paral·lelament, l'exclusió es produeix de manera efectiva quan s'acumulen característiques i dèficits socials clau que no permeten ni la presència, ni l'accés i, menys encara, el reconeixement en els tres espais d'inclusió social esmentats. Així per exemple, l'exclusió es vincula a la pobresa, la precarietat, l'atur, la malaltia, o a un accés restringit a prestacions socials, a l'educació o la sanitat, o

a un dèficit en la possibilitat de participació social, com a drets socials bàsics entre altres.⁵

En la societat actual, l'exclusió no pot mesurar-se únicament a través del concepte de pobresa. La fallida del model d'integració social pot venir donat per altres variables que tenen a veure amb el tipus de relació que s'estableix amb el mercat laboral o amb les relacions de solidaritat familiar i social. I, en aquest aspecte, prenen força tant la inestabilitat en les formes de convivència familiars com la debilitat de la solidaritat comunitària (Paugman, 1996).

Podem imaginar-nos la societat, com formada per diferents zones o àrees on s'ubiquen les persones. Tindríem així, una zona d'integració, una de vulnerabilitat i una d'exclusió. És en aquesta darrera zona on es conjuguen les formes més extremes de pobresa i de manca d'accés a les formes normalitzades de participació. Com que a la nostra societat el mecanisme social clau d'integració és el mercat de treball, el context de crisi econòmica es configura com una gran amenaça, en incrementar la possibilitat de les persones de passar de zones d'integració o de vulnerabilitat cap a zones d'exclusió.

Com ja hem vist, les situacions de desigualtat o exclusió es poden manifestar en diversos àmbits. En l'anàlisi del conjunt de les entrevistes es poden distingir aportacions a l'entorn de diverses dimensions, que tot seguit presentem.

3.2.1 La condició d'estranger

Ser estranger és una condició jurídica i ens remet al fet de no posseir la nacionalitat de l'estat en el que es resideix. El marc jurídic estableix entre els estrangers diferenciacions que tenen a veure amb el país d'origen, la forma d'entrada al territori, el temps de residència i tot un seguit d'altres criteris que regulen la situació jurídica i donen accés a drets i bens socials. Les persones

⁵ Veure *Pla per a la Inclusió i cohesió social de Catalunya* del Departament de Benestar i Família de la Generalitat de Catalunya, 2006 o l'*Informe de la Inclusió Social a Espanya* de l'Observatori de la Inclusió social de Caixa Catalunya.

entrevistades assenyalen l'estrangeria com un dels factors claus generadors de desigualtats i de dinàmiques d'exclusió. Fonamentalment, la qüestió del marc legal apareix en dos aspectes. El primer es formula en relació a la situació jurídica dels estrangers, a les dificultats per obtenir papers i a les traves en l'obtenció de l'informe d'arrelament que emet el municipi. El segon, té a veure amb al dret de sufragi en les eleccions municipals, negat a la població estrangera.

Més en concret, es critica la instrumentalització política de les diferències per origen geogràfic o cultural i es denuncia l'exclusió que suposa la denegació del sufragi. També es reclama més transparència en les decisions polítiques que atenyen a la gestió de la diversitat, sovint generadora de noves discriminacions.

“En concret, encara ara, ha nivell municipal, tota la qüestió dels papers, d'arrelament, amb les normes municipals que hi ha ... Hem de batallar en això en concret perquè posen dificultats que no són gens lògiques i que faciliten l'exclusió, la marginalització de molta gent per no poder integrar-se ciutadanament. Tenir papers d'arrelament, poder obtenir permisos de residència i de treball segurament farien processos d'integració molt més fàcils que no pas s'estan trobant. Fins i tot ara amb una municipalitat que és la més progressista dels últims anys, això no està solucionat.”

“L'arrelament, sí que és un tema municipal. Aquí a Vic no el donen si no fa 4 anys que estàs al municipi, quan la Llei marca menys. 3 anys a l'Estat espanyol.”

“Com que la majoria de marroquins no tenen dret a votar! (Les nostres peticions) Queden allà aparcades. (..). El dret a votar en les municipals és un dret! No és una cosa que ens regalen. Perquè jo pago impostos i vull saber que fan! No puc queixar-me?”

“Cal poder votar després de 20 anys o 30. No et poden considerar del Marroc. Joestic a Catalunya.”

“Parlant del dret al vot, se'ls està tractant sempre de ciutadans de segona i això fa créixer el sentiment de pertinença a la teva cultura. (...) Com se senten? Desprotegits.”

“Si la immigració no s’integra en la vida política, no és integració total... Hi ha immigrants que podrien donar molt.”

“Uns africans que volen muntar una església en uns baixos, i els veïns,... merder. Doncs l’alcalde va i els convenç que no muntin l’església. Cagada! Aquella església s’havia de poder fer! I havia de ser la més insonoritzada del món mundial. (..) I això és un error descomunal, primer perquè aquella gent tenia dret a fer-ho. Tenien els permisos, ho tenien tot... (..). Però clar, això (l’església) no té cap cost electoral. No té costos electorals. Té costos socials. (..) Perquè no s’ha sigut valent, perquè no s’ha sigut transparent, perquè no s’ha sigut clar a l’hora d’abordar aquest tema i jo penso que.... pots perdre vots, però guanyes en cohesió social...”

“Aquí s’obre un local i ‘No, no, fora!’ Per què no tenim dret a resar? Perquè la gent protesta i com que tu no votes, ets com res.”

La desigualtat jurídica a la base de la llei d’estrangeria, que regula els drets de les persones estrangeres, es tradueix en altres desigualtats socials i en invisibilitat política; en no permetre la participació d’un sector molt ampli de la societat, es nega la veu i per tant l’expressió de voluntats en un moment clau de la vida democràtica de la ciutadania.

3.2.2 El mercat de treball. “si veus que només s’aprofiten de tu...”

Si bé és un lloc comú afirmar que les migracions de les darreres dècades tenen una motivació laboral, no és aquest l’àmbit sobre el que es fa més reflexió. Tanmateix, la població immigrada és la que més en parla, sobretot per referir-se a les dificultats alhora de trobar feina, a la discriminació i a situacions d’explotació laboral. Els estrangers són més vulnerables front a les posicions d’abús de poder.

“Sovint sentim la frase: “Si és de fora, no”.

“(A l’empresa) Si tu parlaves bé i tot bé, no tenies feina. Volien algú nou (acabat d’arribar), perquè així firmava el que volien... ‘Si t’agafo a tu, agafo un català! Ja t’has integrat i ho saps tot!’ Pels empresaris, els immigrants són víctimes.”

“Las relaciones en el trabajo, ahí vamos un poco medio complicadillo. Bueno ahora mismo en el trabajo que yo tengo muy bien pero he tenido trabajos anteriores... que hay un poco que desear porque los empresarios, no todos... los quieren explotar tanto laboralmente como económicamente... cuando una reclama le dicen mira eso es lo que hay, tú mismo las puertas son grandes y anchas. Y detrás de uno hay su familia y esta preocupado porque tiene que mandar dinero guste o no le guste tiene que seguir trabajando... Hay empresarios que no se sujetan a la ley todavía ellos quieren trabajar y explotar al trabajador y tenerlo como antes a látigo y yo pienso que ya estamos en otros tiempos. Con eso no quiero decir que uno no tenga que trabajar. Uno ha venido a trabajar.”

“Hi ha llocs que si et magrebí no t’apunten... no ens miren com persones en el tema del treball.”

“Si veus que només s’aprofiten de tu per fer-te treballar ‘com un negre’, amb unes condicions pèssimes,... més ràbia... I jo ho entenc. És aquest proteccionisme que hi ha... ‘Això és meu!’ Obrim-nos una mica!”

L’amenaça de la crisi econòmica plana sobre bona part dels discursos, ja que es té consciència de que pot canviar les regles del joc; el període de creixement econòmic ha estat, en bona mesura, la garantia d’una inserció social sense ensurts fins ara.

3.2.3. L’accés a l’habitatge i l’espai públic

En les entrevistes, s’assenyalen diversos temes associats a l’assentament de la població immigrada i a les greus dificultats que tenen en l’accés a l’habitatge. Els problemes de convivència veïnals és un altre dels aspectes clau.

“Sempre ha sigut més difícil poder accedir a l’habitatge si eres immigrant que si no... quan no existia l’habitatge de lloguer...no el volien donar als immigrants.”

“Trobar pis també és difícil, la gent té por perquè pensen que els marroquins ho destrossen tot. Pensen que tots som iguals... I a vegades també hi ha gent d’aquí que deixen els pisos malament. Però quan truques, ja no et deixen veure el pis.”

“...però segregació segur que hi és. Darrera l’estadi... Ara perquè no es venen pisos, però... La gent autòctona que volia marxar del barri,... els pisos els hi compraven els immigrants.”

“En aquests barris la gent ha anat marxant. Allà hi queden gent gran amb poca paciència i poca acceptació dels canvis... que és molt fort perquè els canvia la botiga,... on hi havia una botiga de queviures ara hi ha un bazar xinès,... o et canvien els veïns de l’escala.”

“A la plaça d’Osona han fet quatre blocs que seran un gueto d’aquí 10 anys! (...) Ara, a mi que no em vinguin a preguntar (sobre cohesió). Ja hi és el problema social. I hi serà! Estem creant zones allunyades del centre amb blocs de 8 plantes que no pinten res allà, que tota la gent que ve és de fora... Estem creant un gueto i serà un polvorí! I les àrees que faran, que seran de 2.000 pisos i l’ajuntament els vol fer, doncs a mi que no em vinguin a vendre la cohesió social, perquè són ells (l’ajuntament) els que se l’estan carregant. (...) L’urbanisme és una eina i ells la tenen i ja saben com va però són ells que hi han de jugar.”

La concentració de la població immigrant en zones envellides i d’assentament històric de la immigració, reforça la visió històrica del ‘dintre muralles’ i ‘fora muralles’ a Vic, i provoca una fugida de residents cap a altres zones de més valoració social. Aquesta fugida allibera habitatges que alhora seran ocupats per aquelles persones que tenen menys opció i menys possibilitats d’escollir, raó per la qual es reproduïx aquesta dinàmica de concentració d’un tipus de població. I recordem que aquesta realitat reforça alhora la imatge social que estigmatitza el barri, als ulls dels seus residents i de la ciutadania en general.

“Aquí al sud la gent diu que viu bé, però els preocupa la imatge negativa que es té. Ha sortit molt en el procés participatiu del Remei aquesta qüestió i és extensiu a la

resta de barris: preocupa més la imatge que es té a la resta de la ciutat d'aquesta zona, més que aquí no es tingui una bona qualitat de vida. I es volen treure aquesta etiqueta de sobre.”

Les dinàmiques d'exclusió també es reforcen per un ús diferencial de l'espai públic. Aquest ús de l'espai públic es barreja amb costums que no sempre són ben enteses i alimenten en la població autòctona un sentiment d'agressió.

“L'immigrant ocupa l'espai públic i a mi ja em sembla que m'estan envaint”

“Criden i criden molt. I es posen allà 5 o 6 nois i diuen ‘Guapa!’. Ara ja m'he acostumat, però... Això molesta. Passes tu i ja criden.”

“La gent no té records. Aquí fa uns anys es treien les cadires al carrer i ara que s'hi posen els altres ens sembla que ens ocupen l'espai. Hi ha molta gent que ara no vol bancs davant de casa... Es volen espais de relació, però no davant de casa, perquè s'hi seuen els immigrants. (...) És com s'hi la gent d'aquí ja té tantes coses a fer que no s'entén que algú passi la tarda al carrer. Els dóna la sensació que no fan res.”

“El que passa és que els qui s'estan més en els espais públics en aquests moments és la gent nouvinguda. En general, la població passem per l'espai públic o l'utilitzem en moments concrets... En general aquí l'hem perdut una mica...”

En els darrers anys, arreu de Catalunya i per raons diverses la població autòctona s'ha anat retirant de l'espai públic: probablement per un increment de la mercantilització del temps del lleure, que ja no passa per l'ús de places i carrers, i per canvis demogràfics que han reduït la natalitat. Aquesta deserció de l'espai públic s'ha acompanyat d'un ús més intensiu per part de la població estrangera. La queixa veïnal se centra en l'ús que certs grups de població fan de l'espai públic, de les places i dels carrers. Ara bé, una mirada més atenta ens revela que sovint s'usa l'argument del que la gent fa (sorolls, utilització dels bancs) com a excusa per tapar el rebuig del que són (immigrants, musulmans, etc.).

“Aquí hi ha diferents percepcions... Des de gent que quan veu 3 xicots marroquins arropenats a la pare, t veu 3 delinqüents que ens estan ocupant la terra, a gent que

diria 'Mira quin barri més degradat que tenim' pel fet que hi hagi colors diferents. Cosa que no et dirien passejant per Londres, per exemple."

"Tenim un problema amb l'espai públic, perquè a la que veuen 4 nanos marroquins, els altres marxen... Aquí tenim un problema gros. Aquí l'ajuntament hauria de gestionar per evitar conflictes que moltes vegades quasi ni ho són. (...) Hi ha coses en les que cal ser més agosarats: 'La Pista és de tots.' Hi ha hagut molts merders per això. I qui diu la Pista diu jardins, parcs que hi ha... Els educadors de carrer que ensenyessin dinàmiques, en el que tothom es sentís que pot fer coses,.... això ho tenim molt fluix."

3.2.4 Els imaginaris col·lectius i el racisme

En la vida social i comunitària a la ciutat de Vic, hi ha múltiples factors que es destaquen com a clarament excloents. Questions com el racisme o la discriminació, el rebuig (mal) dissimulat, la vulneració de drets, les percepcions negatives envers alguns col·lectius, la incomprensió davant certes pautes culturals, la desconfiança històrica, són alguns dels temes mencionats que marquen la convivència. I com a rerefons, hi ha la queixa difosa, els rumors.

"Hi ha moltíssima queixa soterrada. Això és molt Vic! "Ens estan envaint""

"Hi ha un discurs de la població, ara i abans, que els immigrants havien de ser a la cua i que primer són els d'aquí i després s'han de fer ells."

"Perquè el que notes pel carrer, en somort, per baix, que no hi ha una entente en tot el tema de la immigració. (...) Jo tinc una noia magrebí (a la botiga). Ara veuràs una noia que és magrebina. Estèticament no ho diries mai, els companys d'ella m'expliquen que.. "Avui estava en una botiga amb sa mare i li diuen "Que treballes a la llibreria?" i ella contenta "Sí" I aquella senyora accepta moros per vendre?" Es veu que ella té un disgust. I això que aquesta noia no té l'estètica ni res.... però. Quan ho saben la castiguen. És això que dic del somort a sota."

Aquestes dinàmiques s'amplifiquen amb discursos sobre 'invasió' i inseguretat ciutadana i amb la percepció negativa de part de la població vigatana sobre la nova immigració.

"Sembla estrany que mirem tan poc endarrere... el salt és molt més bèstia (...) però mirem el que ha passat els últims 25 o 30 aquí. A veure dieu-me qui no ha insultat algú dient-l'hi xarrego? I jo ara estic casada amb un d'ells. I els meus sogres ho són. (...) I, ostres, el meu fill que es diu M. (cognom castellà), ja ha passat tot això, i la meva sogra que no parla català... I ella va i em diu que '¡Esos nos van a echar y nos lo van a quitar todo!'"

La confluència de molta població estrangera immigrada en els entorns residencials de la primera immigració espanyola, molt afectada per la percepció de competència laboral amb els nouvinguts, genera situacions d'alta complexitat en espais de contacte proper (com és el món escolar, per exemple).

"Hi ha mares i pares que veus que sí que es relacionen... Però el primer moviment ha sigut de rebutjar... parlem de famílies marroquines amb molts nens i nenes, cotxets, ocupen espai... Estem parlant d'una escola amb molts immigrants castellanoparlants, dels vinguts els anys 60,... Estem parlant d'una escola... on aquest col·lectiu és el que rebutja més. Hi ha aquest partit tan famós, Plataforma per Catalunya, doncs els seus votants són els que tenim aquí... Hi ha com un odi, en general, per aquest col·lectiu... (...) Però com que els altres són tants i tan tapades i ocupen tan,... 'Ostres, com ens ha canviat l'escola!' Alguns ja ens han tret els nanos per aquest motiu o ja no venen a matricular-los. (...)"

Tal i com es destaca per part de diferents entrevistats, la història té un paper propi en la construcció d'aquest imaginari que percep a l'altre com un agressor⁶. I aquest fet és especialment rellevant en la relació amb la població marroquina, tant per part de la gent més gran a Catalunya que varen viure el final de la guerra civil, com per part de la gent gran al Marroc que van viure les agressions espanyoles de la guerra del Rif. I els joves d'arreu en guarden un record.

⁶ Per més informació sobre el pes de la història en l'imaginari col·lectiu, veure l'anàlisi de la pedagoga Maria Carme Carrió (2004) fet al barri de Les Escodines a Manresa.

“Jo penso en la meua iaia (amb el tema del rebuig a marroquins)... els hi té un odi. És històric, perquè a l'època de Franco van venir a matar la seva família. Clar. Hi ha algo més aquí... Són els moros que venien amb les tropes de Franco.”

“Aquí hi ha recel. Potser la història d'Al Andalus, els musulmans, no sé...”

“Encara té importància la vivència històrica negativa de la guerra del Rif amb els espanyols. Ha marcat les relacions. Ho veus, ho notes. Està present encara.”

El racisme, més o menys explícit, és una de les preocupacions. Així, per exemple, alguns joves es queixen de l'existència de discriminacions en els llocs de lleure privats, discoteques o bars. En canvi, i pel que fa a l'oferta de lleure pública, als centres cívics o casals, la resposta és en general bona.

“Jo hi anava i entrava tant normal, perquè faig la cara i tinc l'edat i tot i sempre anava amb noies i això i sempre havia entrat sense cap problema. Un dia em vaig fer una targeta Vip(...). Vinc la setmana següent (...) i vaig treure el vip per entrar i em va demanar a veure si aquell era jo, perquè no hi havia la foto i em va fer treure el DNI i em diu hòstia company no pots entrar. (...) que són ordres del jefe i que no sé què. I li vaig dir que jo no marxava d'allà fins que no tingués un full de reclamacions, perquè jo sabia que era racisme al 100% i el tio em va dir que fins que no tanquem perquè et doni el full i com que no la volia liar, ni merders, me'n vaig anar a casa (...) I què passa? Que la mateixa gent es tanca en el seu barri, es tanca quan surten de festa, es tanquen el mateix grup de gent i clar després és quan hi ha conflicte (...) i la gent es troba rebutjada quan van a la porta de la discoteca, perquè saps que és pel teu nom, m'entens, i tu vas allà i davant de tothom, que hi ha 200 persones a la cua, et diuen 'Tu, fora!' (...) 'Per què m'has de fer això?'”

“Jo sé d'un bar d'aquí Vic, molt cèntric, que si hi va un immigrant ja el volen, però li fan una mala cara que difícilment hi tornaràs!”

3.2.5 Integració i reconeixement.

Tal i com hem assenyalat en diversos moments, la percepció de manca de reconeixement individual i col·lectiu com a part de la comunitat genera un fort malestar, particularment entre aquelles persones procedents de la immigració amb més trajectòria a Vic i que han assolit un nivell formatiu més alt. És sense dubte, un dels reptes més urgents i necessaris

“A Anglaterra és diferent. Trobes un alcalde musulmà, policies,... És normal. Aquí diuen: ‘La migració s’ha d’integrar!’ Però s’ha d’entendre l’altre. Sinó no és integració. És assimilació i hi ha rebuig. (...)Hi ha un sentiment anti-islàmic. Mira. Aquí no hi ha mesquites, aquí hi ha cases d’oració. (...)Fins i tot l’alcalde amb el tema del cementiri diu: ‘Cuidado que no s’enteri cap fatxa de Vic.’ Imagina’t! Quina hipocresia! Hi ha dret o no hi ha dret? Hi ha una llei o no hi ha una llei? Aquí no tenim llei, no tenim dret. (...) Dret i llibertat entre vosaltres, però fora de la cultura autòctona res.”

“A la foto quedo bé. El meu color queda molt bé a la foto, però mai m’he sentit reconeguda (...) Per mi no té res a veure amb la nacionalitat, és la vàlua d’una persona. (...) En això la societat catalana ha de fer un canvi gran. Perquè som tan vàlids com qualsevol català d’aquí i ens han de començar a integrar en llocs d’una mica més de prestigi. No d’escombriaire ni de dependent... Hi ha altres coses que també sabem fer! No em veniu a buscar per la foto, que per la foto ja he fet prou. Jo ara vull fer alguna cosa amb vosaltres. No per vosaltres.”

“Sovint l’administració és poc activa, dóna espai a una persona com ell que està sempre que se’l demana. Penso que el municipi no està fent els passos adequats. Per exemple, l’alcalde de Vic és va reunir amb tots els imams. I no va convidar a les mediadores marroquines! I això que l’alcalde està molt sensibilitzat amb aquest tema. Una persona propera em deia ‘Pensa que les mediadores estan treballant per l’alcalde. Son l’alcalde allà (vol dir entre la comunitat magrebina). Els hi ha tret tot el prestigi.’ Cagada! Fes un pla d’acostament! Has parlat amb la medidora que tens allà? Amb la medidora que és un crack!?”

“Si parlem a nivell de Catalunya, em sembla que els immigrants som el 15%, i de Vic el 25%. I anem a serveis i administracions locals, el que sigui, i no trobem ni un 1%

de participació d'aquestes persones immigrants... S'ha de començar a participar en l'àmbit administratiu! D'aquesta manera és donarà una visió als seus fills per treballar en aquesta societat."

"Jo ajudo a tot arreu: a l'escola, a la feina... Però tot això no es vol reconèixer. (...) Em diuen "Tu ets de fora i no estàs adaptat". I és al revés. Molta gent d'aquí no està adaptada a la realitat."

"Fa més de vint anys que demanem un cementiri aquí Vic. (...) Hi ha musulmans catalans que volen que els enterrin aquí. No al Marroc. Són d'aquí i volen que els enterrin aquí. És la seva terra Catalunya! (...) Uns tenen dret i els altres no. Que no són tots ciutadans? És cansat. Al final et vas cansant."

La vivència de conculcació de drets duu a moltes persones i en especial als més joves a sentir-se ciutadans de segona. Com més endavant es subratllarà, la valoració juvenil de maltractament és especialment greu si tenim en compte totes les anàlisis fetes en la literatura existent sobre les revoltes urbanes en perifèries europees i americanes. És el sentiment de falta de respecte, d'injustícia en les demandes que es formulen, l'ambigüitat en el concepte d'integració ("Què més has de fer perquè et diguin que estàs integrada?"), sempre mòbil i en procés de redefinició el que produeix frustració. El reclam de respecte a les opcions personal, el dret a no ser posat en qüestió, a no ser humiliat i a ser tractat com un igual, membre de la comunitat és el que diuen amb claredat els joves entrevistats.

"Jo tinc tot el dret a buscar a un pis o tinc tot el dret a entrar a una botiga d'Adolfo Dominguez! Jo tinc tots els drets. Els mateixos que tothom. És que no em pots denegar els drets que jo tinc pel meu origen! No, per favor! I no em quedaré pas callada"

"M'he estat dos anys quasi per trobar un pis a Vic. I és pel meu origen. I això em va impactar molt. Des de petita, des dels 8 anys, que quan sortia al carrer em considerava una més. A l'escola una més (...) Vas pujant, vas pujant cap a més integració amb l'edat i quan arribes a l'edat adulta caus endarrere, fas 50.000 passos endarrere. Tornes a ser immigrant. (...) Érem jo i el meu marit que ens volíem casar i amb tota la il·lusió buscàvem llogar un pis... i em diuen que no. Si hagués

sigut catalana no m'ho haguessin fet. No vull la Ronda Ausetans! No vull ser una més del gueto que hi ha allà. (...) Què vol dir integració? (...) No portar el mocador? Has vingut als 8 anys hi has viscut aquí des d'aleshores... Jo, personalment, penso que estic integrada. Conec la cultura, parlo català, treballo aquí, celebres la castanyada amb els germans, una mica el Nadal (...) Què més has de fer perquè et diguin que estàs integrada?"

"Per una altra part molt immigrants et diuen, a mi per exemple X em deia que a vegades els tractaven com un animal de companyia. Una relació molt paternalista. (...) Els hi fan un copet a l'esquena i ja està. 'Però jo no vull això! Si m'has de renyar, em renyes. Si t'has d'enfadar amb mi,... que no sigui allò que m'has de tractar molt bé.' A vegades tenen la sensació aquesta que a vegades els hi fan la pilota i necessiten una relació molt més sincera."

En aquest àmbit hem d'assenyalar que la llengua catalana també juga un paper. Si bé és cert que la majoria de les persones immigrades senten que el català és la llengua de promoció social, la de la inclusió a la vida de la ciutat, assenyalen també que pot funcionar com a element d'exclusió. Una part de la població immigrada, arrelada llargament a Catalunya, percep que el català és utilitzat per alguns sectors de la societat vigatana com un marcador social de la pertinença a la comunitat; una barrera que delimita qui forma part del "nosaltres". Aquest ús diferenciat té a veure probablement amb la dinàmica de canvi de llengua que els catalanoparlants practiquen davant el dubte sobre el coneixement de la llengua catalana que té l'interlocutor. Així, tot i no tenir necessàriament voluntat exclusora, alguns entrevistats viuen aquest canvi de llengua amb incomoditat. Aquesta percepció ens avisa de que, a voltes, la població catalanoparlant viu amb menys naturalitat que l'estrangera l'ús del català com a llengua compartida.

"L'altre dia una noia es va adreçar a un noi d'aspecte immigrant en castellà i li va contestar 'Ei, que jo sóc català!' com indignat. (...) La llengua té això,... De mica en mica t'identifica,... et sents part del país. La llengua et reconeix com una persona d'aquí"

"Inclús determinada gent de Vic per marcar aquestes distàncies amb alguns immigrants els parla en castellà, quan aquests immigrants en un 90% si coneixen un idioma és el català."

“Vaig anar a classes de català perquè un tiet d’aquí li va dir que ho fes: “Aquí la gent parla en català”. Si no hagués anat a castellà. I estic molt contenta, perquè és el que més m’ha ajudat a integrar-me. Tinc un amic que està casat amb una d’aquí i que encara ara la família d’ella li parla en castellà quan es dirigeixen a ell. Ell ho viu molt malament... ‘No sóc com ells’,... Com si no fos part de la família. Fa molts anys i ell això no ho ha superat mai. Ell insisteix i no. Afecta molt que canviïn de llengua quan es dirigeixen a tu.”

3.3.6 La segregació relacional

Trobem un consens força estès en el discurs en que hi ha un dèficit de relació entre població autòctona i població nouvinguda. Més enllà d’alguns espais concrets (com l’escola o el lloc de treball) o de certes dinàmiques de participació, no hi ha gaire relació entre la població immigrada i la vigatana “de tota la vida” ni espais que l’afavoreixin.

“Hi ha ponts, però són molt minoritaris. (...) Espais de relació...: hi ha els voluntaris per la llengua... les escoles... aquests projectes són els que trenquen les barreres... però més enllà d’aquí no n’hi ha gaires més... (...) Falten els ponts de diàleg, falta conèixer... (...) Hi ha moltes vides paral·leles... No hi ha contacte... S’han de crear ponts de contacte de manera natural... Cal no fer coses expressos...”

“(Actualment) hi ha molts més àmbits privats que no permeten, no faciliten confrontacions, però després de les confrontacions, tampoc els diàlegs. (...) Hi ha tota una colla de gent que viu al marge. Hi ha molta gent que no té cap necessitat de ‘trobar-se’ i com que pot anar fent la vida sense trobar-se... Són vides paral·leles.”

“Els espais de fa uns anys de relació s’han perdut. Ara la gent es troba que li falten espais per trobar-se i més en una societat com nosaltres que funcionem en colla,... Per una persona que arriba a Vic... que no té una colla per sortir i les colles d’aquí són tancades,... No troba ningú...”

“No hi ha un contacte. Si tu no el provoques especialment no hi ha un contacte ni amb el món dels sud-americans, ni amb el món dels africans, ni, menys amb el món dels asiàtics (...) Et dic jo que no hi ha dos móns: hi ha el món dels sud-americans, el món dels magribins, els africans, els asiàtics i el món de la gent de Vic, de sempre.”

“Ara hem contribuït una mica a que canvies, però fins ara hi havia un Vic nord que era l’oficial, el de les recepcions. No hi ha molts llocs de fusió entre un Vic i un altre.”

“Les persones de Vic interaccionen a la feina. Aquí no hi ha una tradició d’interacció als espais públics. Al parc es comparteix l’espai, però no vol dir que s’interactui. A la feina i les escales... (...) L’espai públic és un espai de convivència i potser s’hauria de facilitar més...”

Aquesta opinió força estesa de falta d’espais compartits ens alerta de que es l’experiència més comuna és la de distància entre la població. Això, si bé evita els conflictes oberts, té com a contrapartida la falta de diàleg, la no resolució de qüestions col·lectives, que alimenten, així, el malestar que abans assenyalàvem. Com en altres perifèries catalanes, el que hi ha és una ‘coexistència relliscosa’⁷. Els veïns assenyalen que el que caracteritza el dia a dia Vic, és la falta de contacte i la indiferència entre la població immigrada i la autòctona. En aquest sentit, és possible que aquesta dinàmica apropi els barris de Vic al que passa en qualsevol dels barris receptors d’immigració de l’Àrea Metropolitana. Aquesta situació no agrada ni és ben viscuda per part de la població vigatana, molt lligada a la vivència més rural de proximitat i coneixença del veïnatge, i no a l’anonimat. Aquest imaginari pesa molt a la ciutat de Vic i és aquí, tal i com hem vist anteriorment, que es manifesten una part de les pors respecte del futur.

La diagnosi del no contacte, compartida de forma general per bona part de les persones entrevistades (val a dir, que és més forta entre la població autòctona que entre la població immigrada), nodreix també un discurs polític, potser l’únic, clarament oposat a la immigració. La no relació està sent usat com a argument tautològic per sostenir posicions polítiques que reclamen un retorn al passat. Per suposat, com davant tota constatació de les dificultats existents, es pot adoptar

⁷ García, Asunción (2004).

una actitud positiva i engrescadora per a superar els reptes o bé una actitud destructiva i descohesionadora.

“Això no passa amb la immigració i el que digui que sí que passa és mentida i és fals. (...) Aquesta és la realitat. A Vic hi ha guetos: la gent autòctona no conviu amb els immigrants. (...) No hi ha integració. I punt. És la realitat. El que es viu al dia a dia, el que es viu al carrer. I això no vol dir que hi hagi un problema social: no hi ha conflictes, no hi ha baralles, ... No té res a veure una cosa amb l’altre. (...) Jo pregunto quanta gent que és d’aquí s’ha estat a la plaça amb una família de color negre, i dic negre, perquè són negres, sense cap despreci, ... Cap!”

Es fa difícil saber exactament què entenem per “contacte” entre les persones. La percepció de manca total de relació, no estarà esbiaixada per un imaginari que exigeix a l’immigrant una integració i un contacte ràpids? (Asunción Garcia, 2005). Alguns estudis posen de manifest que en espais amb diversitat d’orígens i situacions socials es donen múltiples formes de contacte, més o menys intensos, freqüents o amistoses; des de comprar a les mateixes botigues, passejar-se pel mercat o trobar-se a la sortida de l’escola fins a les reunions d’escala de veïns o participar a la Festa Major. És potser la desconfiança en el tracte el que ens fa minimitzar o invisibilitzar totes aquestes altres formes de contacte? És possible que esperem dels immigrants que mantingui un tipus de contacte o de relació amb la societat que no exigim a la resta de persones a les que no coneixem? L’immigrant, per estar integrant i per tant ser acceptable, haurà, entre altres, de parlar amb els veïns, invitar-los, visitar-los, compartir el seu temps lliure i les seves aficions.

Ens hem d’interrogar si, com en altres aspectes del que anomenem “integració”, sovint s’exigeix de les persones immigrades coses que no s’exigeix a les persones autòctones. En qualsevol cas, no volem minimitzar aquesta percepció, que probablement s’assenta sobre una realitat, ni negar el que conté de reclam de més i millor relació entre les persones. Ans al contrari, mostra que hi ha molt de camí a recórrer.

Un dels aspectes més repetits i preocupants, a parer d’una part de les persones entrevistades és l’anomenat “replegament comunitari” de la població

marroquina. De manera general, es tendeix a pensar que abans del boom migratori dels darrers anys el contacte i la relació entre població local i nouvinguda era més fàcil. Actualment, s'argumenta, amb el creixement del nombre de marroquins que viuen a Vic s'han enfortit els vincles comunitaris en detriment de la relació amb la resta de la població i s'han reforçat la fe religiosa i les tradicions del país d'origen. On més s'evidencia, segons aquestes veus, és en el paper de les dones, que han reprès, o fins i tot, incorporat per primera vegada l'ús del vel.

Tal i com hem vist anteriorment i sense negar que això s'hagi produït, hi ha altre veus procedents de la immigració que expliquen aquest fet per la dificultat a sentir-se part de la societat vigatana; així, el rebuig o el qüestionament permanent porten a no poques persones a escollir la pròpia comunitat d'origen com un espai de seguretat i certeses. En aquest sentit, resulta particularment interessant conèixer el parer dels més joves, d'aquells que han crescut a la societat vigatana en el si de famílies marroquines i que, en molts sentits, són bi-culturals.

(...)els immigrants es tanquen, doncs ells mateixos es senten rebutjats i ells mateixos es tanquen. (...) Entenc aquesta gent que diuen "ai els marroquins no se què; a vegades anem pel carrer i sense dir res ens insulten o ens peguen, però perquè ho fan?", si vas a mirar anys endarrere i trobes una explicació, (...) molts nanos que ara arriben i tot, que tenen la mala sort d'anar a parar en una escola que la gent no és oberta, i això, doncs els i passa aquesta situació, i quan arriba un altre, quan hi ha dos o tres magrebins a la mateixa classe, doncs aquests dos o tres es tanquen ells mateixos en una bombolla i són ells i ja està i ja no proven de integrar-se ni res perquè se senten rebutjats i en sentir rebutjats en el fons els fa tornar violents, la gent d'aquí mateixa quan se'ls acosta ja mostren aquesta agressivitat i tot, perquè els fa sentir més, no ser si m'entens tu

Jo em relaciono amb gent marroquí també i se senten i parlen d'una manera de Vic d'una manera temporal, saps, parlen com si fos un període, que marxaran, venen aquí a treballar i que marxaran, no pensen establir aquí una vida a llarg termini, però jo al llarg dels anys he anat evolucionant i jo em sento d'aquí, saps, i la gent que m'envolta i tot no sento que hi ha rebuig, abans sentia que la gent

em mirava com amb una certa distància, saps, ara veig que la gent ho té com més assimilat.

Així a ull tampoc he fet un estudi ni res, però el 70% de la població immigrant més o menys que jo veig, es queda al seu barri, fa vida amb la gent d'allà i després hi ha el 30% que potser ens hi trobaríem a mi mateix o a ell o gent així que vaig coneixent que si que fem una mica més de vida (...) que no vol dir que aquest 30% sigui la gent que porta aquí des de petita, hi ha gent que ha vingut nova i que s'ha obert més, això depèn de la persona, doncs també van fent vida així que no

El mite del retorn és gairebé un universal de les migracions: les persones marxen de casa seva pensant que hi tornaran aviat, que només en surten temporalment. Això fa de la “integració” un objectiu no prioritari, per darrera de la feina i de criar els fills en els valors i la cultura d'origen i a la qual volen tornar.

Amb tot, aquests joves són fonamentalment optimistes. Creuen que lluny de la percepció majoritària de creixent distanciament, les coses van canviant, i que és aquest un procés que pertoca tant a als immigrants com a la població catalana. És un procés que vol temps i que passin almenys una generació.

3.3.7 La participació com a problema

A Catalunya existeix una tradició associativa que històricament ha estat més forta que en altres països i altres zones de l'Estat. En el discurs públic, aquesta fortaleza participativa és font d'orgull.

“Hi ha una cosa paradigmàtica: Totes aquestes cases, Amigos del Sur, ... el que han agafat de Catalunya és l'associacionisme. Allà no en tenen! El que tenen són les penyes de les processons i para de comptar. Aquí han après una cosa i és que s'han associat i que és important que s'associïn i que es trobin i que es relacionin.”

Així, no és estrany que una de les demandes que es fa a la població immigrada és la de participar en els processos col·lectius. A voltes però l'exigència és excessiva. La responsabilitat de representar la pròpia comunitat i d'haver de defensar-la davant les crítiques és una font de pressió. Les dificultats lingüístiques o el desconeixement de les normes són altres de les raons esgrimides.

“Ja ens conviden en altres associacions però si no hi anem un dia ja ens diuen que no hi anem... (...) Jo he estat amb l'associació de barris i la idea era treballar, però la primera reunió que vam fer amb l'alcalde només es queixaven... Amb lo del Pla de barris molts van posar que no volien immigrants i jo estava allà... Tu has de fer un esforç perquè a lo millor ells no et coneixen.”

“Sobretot, després vas allà i comencen a criticar ‘Això els marroquins, això...’ Jo no puc... Jo no tinc la llengua per explicar-me bé... Després em poso nerviós...”

“Hem de fer un esforç per participar més en les reunions. Per exemple, de les comunitats de veïns, perquè sinó diran “El tema que t'interessa ja es va parlar i tu no hi eres”. Però per molta gent és una font més de molta pressió estar en una reunió, l'idioma...”

“Al meu bloc veus com pugen amb pastes i me'n donen i... jo li dic, a aquesta mateixa dona, ‘però vine a les festes del barri’ i ella, ‘No, no, no,...’ No ho entens gaire això... És una cosa molt cultural i no està gaire arrelat. (...) Vam fer les festes del barri, però no va venir ningú dels nouvinguts.”

“Jo crec que moltes vegades no participen en moltes coses perquè no s'hi senten convidats. Si tu poses un cartell en una escala, si et coneixen sí. Però sinó, com se'ls ha rebutjat sempre... Se'ls ha d'anar a buscar. Per a què participin costa molt. (...) El perill és que si no hi ha un plantejament global, cremem a la gent. El perill és que els demanem tantes vegades i per tantes bandes el que, que al final (...) Cal coordinació per donar bones respostes. També cal anar a buscar a tothom, perquè sovint són els mateixos a tot arreu.”

“Les entitats de caire immigrants ens quedem sense representants.... perquè els explotem. (...) els sobreocupem i després no arriben.”

“No he anat mai a reunió de pares ni al Santa Caterina, ni al Sant Miquel. A les 9 del vespre és molt mal horari per mi... Les reunions amb els tutors molt bé, fantàstic... Un dia vaig portar la nena a la reunió amb la tutora i ella s’ho va mirar malament... Primer va dir que havíem de parlar ella i jo i si de cas després ja parlaria amb la nena... Jo no puc saber totes les normes d’aquí. És impossible.”

A les observacions sobre els horaris de les reunions, les normes implícites, la manca de domini idiomàtic, els mecanismes de comunicació i l’excés de càrrega sobre algunes persones s’hi afegeix les poques competències interculturals de la població autòctona i l’estrés que significa la relació per a molts nouvinguts. D’altra banda, per a molts nouvinguts el context associatiu i participatiu és, en si mateix novedós.

“Costa de fer la moure la gent entre nosaltres. I això què vol dir? La majoria de gent que tenim aquí tenen molt analfabetisme, venen de pagès, del Marroc. No s’estudia com a França on hi ha un nivell cultural. (...) Són de pagès i al Marroc tampoc no hi ha participació. Allà ara s’ha fet una mica de progrés, però... (...) Clar, arriben aquí i amb la llengua i... Tot és una mica raro. Clar que no participen! D’un cantó la llengua i d’altre...”

“La cultura de la participació s’ha perdut al Marroc mateix. La gent no participa en res: família i feina. I resar a la mesquita. Pesa la repressió al Rif. Si s’estudia la història de la zona del Rif s’entendrà. Associació...? És que jo no conec cap associació al Marroc. Teatres,... res. S’ha empobrit tot. Aquí, a Catalunya, s’ajunta gent que no ha viscut mai en entorns culturals o participatius, d’origen rural i amb poques possibilitats d’educació amb les dificultats pròpies de la immigració.”

Cal fer esment dels diferents costums que per raons de gènere es sobreposen a una participació, com hem vist, ja de per si complexa.

“Una senyora marroquina que fa anys que és aquí em va dir ‘No m’ho feu més això. Jo vindré si m’assegureu que només hi ha dones. Jo tinc ganes de participar, però si vinc aquí tinc problemes a casa meva. No puc parlar i no m’hi sento còmode.”

“Els homes tampoc ho perceben (la participació) com una necessitat. Ells són qui agafen el telèfon quan truco i saps la seva resposta? ‘Tiene mucho trabajo...’ Els hi

explicat, he anat a la pregària del divendres amb l'imam... Els hi he dit que era important... 'Sí, sí, sí' (diuen) Que són només per dones, no hi ha cap home, que és pel vostre interès i no. El missatge no passa."

A l'experiència de convivència sense interacció o, en general, amb una interacció 'de baixa intensitat', tal i com hem vist anteriorment, s'hi afegeix el context general de manca de motivació i/o disponibilitat per la participació que, en paraules del sociòleg Zygmunt Bauman, no seria sinó una altra expressió de la desimplicació de projectes col·lectius i de llarga durada a la que ens ha abocat l'època actual. Com diu un dels entrevistats, i és una afirmació vàlida per a totes les cultures, *"Hi ha indiferència: no m'interessa res que no sigui allò meu."* I també Vic acusa aquesta tendència contemporània

"Els nouvinguts intervenen poc en el debat d'inclusió... ja s'intenta amb les entitats i les associacions... però la gent tant els d'aquí com els de fora hi ha poca participació ciutadana, és un problema de la generació o la societat... Vic però ha fet molta participació."

3.3 La inclusió social, una tasca a compartir

Òbviament, en el territori no només hi ha dinàmiques d'exclusió i problemàtiques relacionals i participatives. Emmarcat en aquest context de crisi participativa i pocs espais relacionals, hi ha espais de trobada clau, quotidianament es donen situacions que generen línies de treball, actituds i experiències facilitadores de la inclusió social. És a dir, les persones entrevistades detecten una gran quantitat de dinàmiques, actors, espais i responsabilitats, que nosaltres organitzem al voltant de tres eixos: l'escola com escenari privilegiat d'inclusió, el rol que ha de jugar l'administració local i els *intangibles* que poden mobilitzar-se per promoure la cohesió social.

3.3.1 L'escola com a àmbit de coexistència i convivència

L'escola es troba, sens dubte, en el nucli dur del debat sobre la integració de la població immigrada i la diversitat cultural. Aquesta és una reflexió compartida per gairebé tothom. En l'escola s'hi dipositen gairebé totes les expectatives de futur i també s'hi analitzen les dificultats del present. No és casual que sigui en aquest àmbit on Vic ha esdevingut coneguda per aplicar de manera pionera mesures per evitar la desigualtat.

Per què es troba l'escola en el rovell de l'ou del debat sobre la integració de la diversitat cultural? De les diverses missions i funcions que se li atribueixen a l'escola, en destaquen dues. La primera té a veure amb el rol central de l'escola com a garant de la igualtat d'oportunitats. A l'escola s'hi ensenya a tothom els coneixements bàsics per a funcionar en societat i de l'escola s'espera que formi persones que després podran inserir-se en el mercat de treball i ser membres útils de la societat. D'alguna manera, s'espera que l'escola compensi les desigualtats socioculturals i econòmiques que traven el desenvolupament de les persones; per tant, fa la societat més justa.

En segon lloc, històricament la institució escolar ha estat i encara és l'encarregada de la transmissió d'identificació col·lectiva o nacional. En la nova tessitura històrica, l'escola -igual que institucions socials com ara la família, l'església o l'exèrcit- ha perdut pes en l'assoliment d'aquest objectiu d'identificació (Cardús, 2006). Tanmateix, i a diferència d'altres institucions, a la institució escolar encara se li reclama un paper actiu en el procés de construcció social (recordem els debats sobre l'assignatura Educació per a la ciutadania). En el segle XXI, l'escola és l'àmbit social clau de trobada i convivència entre persones de diferents orígens. I, a més, de persones que seran els ciutadans del demà.

En el nostre entorn democràtic i industrialitzat, el sistema escolar entomava l'encàrrec de proveir d'habilitats i competències per a ser ciutadà i preparar els joves per el mercat de treball. Avui, clarament, a aquests requeriments s'hi

sumen altres peticions, com és la de fornir les persones amb les competències interculturals imprescindibles per viure en un entorn multicultural.

A l'escola avui es juxtaposen, amb les seves especificitats, totes les dinàmiques d'inclusió i exclusió que albiràvem en la societat vigatana en general.

3.3.1.1 Problemes i dificultats

Així, en l'esfera escolar es reporten múltiples dinàmiques excloents, entre les que destaquen les que tenen el seu origen en una diferent extracció econòmica. Les anirem presentant una a una, no amb l'ànim de ser exhaustius, sinó per mostrar la diversitat de reflexions i dificultats detectades. És un àmbit sobre el que, tot i els avenços, cal seguir treballant.

La gestió de la diversitat

Una de les dificultats assenyalades té a veure, precisament, amb la diversitat. Les percepcions sobre el paper de l'escola i les orientacions pedagògiques de les famílies, a voltes, divergeixen de les mantingudes pels centres. Qüestions com la violència envers els infants, les discriminacions per gènere o el valor atorgat a les activitats del lleure són motius de malestar i de reforçament d'estereotips entre els professionals de l'educació. Els problemes lingüístic o el desconeixement dels codis de funcionament són problemes afegits.

“Allà el pare porta al mestre al fill i li diu ‘Mira, el meu fill. El castigues, el que tu vulguis.’ Aquí no (...) Potser canviarà aquesta mentalitat, però de moment... S’ha d’entendre això.”

“S’ha de reeducar creences educatives: Es pega molt als nens, ells creuen que és la manera d’educar. Com es feia aquí fa 40 anys. Cal reeducar una mica els pares per aconseguir que col·laborin, que els fills vinguin nets, que portin el material, ... És molt cansat insistir en tot això.”

“Hi ha barreres culturals... Com el cas d’una mare que no anava a les reunions per no molestar al professor. Com si anar a l’escola fos anar a molestar! Anar allà on no et demanen! (...) Potser sí que se’ns escapen coses sobre la visió de l’accessibilitat que poden tenir els pares cap al centre. (...) L’assistència a reunions de pares de principi curs d’Eso podria ser d’un 60%. I moltes vegades pares immigrants, potser per tradició de que allà no es fa, no venen”

“El que a mi em preocupa molt és que quan vas a una excursió que val uns euros hi ha tota una colla de nens que no hi poden venir per aquest motiu, per que no li donen importància els pares,... potser pels diners però cada dia el nen anirà amb la bossa de fritos. Són els valors que tenen. O ‘No perquè són nenes.’ Les nenes marroquines ja no poden anar a la piscina perquè és mixta. (...) I que quan portes un paper el primer que et diuen és ‘Això val diners?’ Em cau el cor en 4 trossos. Saben que portaran el paper i a casa rabiaran.”

L’encaix d’altres confessions religioses en un sistema educatiu formalment aconfessional però que incorpora a la seva xarxa centres clarament religiosos, és un tema no resolt i generador de no pocs conflictes. La gestió de la diversitat o la resolució dels conflictes aparentment interculturals, és encara un terreny sobre el que cal treballar.

“El dia que anem a l’església els hem d’avisar, perquè així ells decideixen si el nen hi anirà o no, ... jo quan estava a P3 vaig tenir problemes. Cada dia fèiem l’Angelet de la guarda. Em van venir les mares que no. Que el nen vindria més tard, però que no volia que el nen reses l’Angelet de la guarda. ‘Però el teu fill no ha de resar, ha d’escoltar. No obliguem a ningú! Nosaltres ho fem, perquè és el caràcter de la nostra escola i som així. El que ens molesta sovint és que aquest col·lectiu de pares i mares marroquins volen venir a aquesta escola. Són ells que venen voluntàriament. Tots els marroquins que tenim volen venir: per proximitat, perquè hi tenen germans, per amics, perquè són molts,... Els hi fem signar un paper ... que l’escola és així.”

“La persona li va dir davant de tothom, davant de les altres mares, que la nena s’ha de treure el mocador. No es pot tractar aquest tema així! Això és una decisió íntima, i violenta a les persones. La nena dient “Jo el vull, jo el vull”, cohibida. I la mare forçada a fer el que diu la directora. És una mala vivència que ens podem estalviar parlant-ho i fent les coses diferent. I aquesta persona que m’ho explica, m’ho explica alegre, contenta, que ho ha aconseguit.”

Recursos

La creació de les aules d'acollida ha estat una de les respostes claus del sistema per fer front a l'arribada d'infants immigrants amb bagatges lingüístics i educatius diferents dels que Catalunya. Tanmateix, les dinàmiques de reagrupament familiar han introduït distorsions en la incorporació dels infants al sistema educatiu. Les anomenades "incorporacions tardanes", que se succeïen en diferents moments del curs escolar, així com algunes deficiències en les aules d'acollida han portat a la implementació pilot de les EBE (Espais de Benvinguda Educativa), com a centres d'acolliment fora de l'escola. Vic és un dels municipis pioners a provar-ne l'eficàcia. Aquesta mesura ha estat molt controvertida i no tots els professionals a Vic hi estan d'acord. En qualsevol cas, volem posar de manifest que la qüestió de com gestionar les necessitats específiques de l'alumnat immigrant (lingüístiques, d'escolarització, etc) és central en el debat. Tal i com veurem posteriorment en parlar de l'anomenat "model de Vic" en l'escolarització, qui i durant quant de temps s'és nouvingut al sistema, i per tant receptor de les polítiques específiques, segueix sent objecte de controvèrsia, ja que juga un paper central en l'assignació dels recursos disponibles

"Els recursos com les aules d'acollida no són suficients. No! Que no! Que no! Nosaltres tenim unes hores de reforç a l'aula a través de l'aula d'acollida, que és nova d'aquest any. Nosaltres, les escoles concertades, no teníem aula d'acollida i aquest any se'ns va dir que sí i ens n'han adjudicat una. Ara sí que en tenim, però és a partir de 8 anys! A mi m'han vingut a l'aula criatures directes de casa cap aquí, tenir-los 15 dies com qui diu sota la cadira plorant! Uns traumes! (...) No l'entens de res i ella tampoc a tu. En canvi aquests que passen per l'Aula de Benvinguda arriben a l'escola amb la motxil·leta una mica plena, ja saben dir 'em dic tal i avui fa sol' i entenen una mica la ciutat. Crec que es fa una feina molt a consciència i els alumnes hi van contents i arriben a l'escola més segurs.

"Totes les crítiques han anat a l'EBE, però jo seria molt més crítica amb les aules d'acollida. (...) Si veiés la gent com venien aquí i al cap de 2 setmanes tornaven 'I encara no té escola? I encara no té escola?' (...) I ara el nen ja té un lloc on anar. Jo no ho veig tant negatiu."

“Però els germans dels nouvinguts o els nens que ja porten 2 anys a la ciutat, ja no es consideren nouvinguts. Per tant pots tenir una classe amb 20 alumnes tots del Marroc, però que la inspectora només en consideri 4. Perquè aquests 4 acaben d’arribar, els altres ja no conten. Però nosaltres sí que els considerem. Perquè la família és la mateixa, els problemes són els mateixos, les mateixes idees, la mateixa manca de col·laboració i interès.”

Jo el problema que em trobo molt és de poder parlar amb els pares... Hi ha mares que no ens entenem de res... I sap tant de greu... Perquè parlo en indio “Niño bien, hacer esto en casa”. Des de Consell Comarcal ofereixen 3 possibilitats de fer una entrevista amb un traductor per les famílies nouvingudes. A partir d’aquí s’ha acabat. Clar tu voldries tenir cada dia aquest traductor!”

La relació entre l’alumnat

Tot i que de manera general s’afirma que a l’escola les criatures es relacionen amb normalitat, el pas als Instituts, en plena adolescència suposa un trencament amb les dinàmiques de relació entre l’alumnat de diferents orígens.

Una de les exclusions que és més manifesta en els centres educatius és la dinàmica de ‘buit social’, en tant que aïllament i indiferència per part de la majoria de l’alumnat, que és especialment aguda en el cas de les noies marroquines. L’alumnat autòcton si pot, evita el tracte amb els nois i noies d’altres orígens i en especial amb els marroquins. Hem recollit també algunes queixes per *bullying* sistemàtic a l’alumnat estranger en algun centre, amb la inacció per part de la direcció.

“Jo aquest any a 4rt d’ESO constato aquesta separació també a l’aula. Hi ha persones nouvingudes, marroquines, que estan totalment aïllades. Ignorades. i són molt bones alumnes. Porten totes 3 des de l’any passat... Se senten ignorades.”

Ha sigut agredit tres vegades. Unes agressions molt fortes a la sortida del col·legi. L’agafaven 4 o 5 alumnes i li donaven patades (...)Jo no vull denunciar ningú però m’agradaria que parin. Que parin tot això. El col·legi la resposta que em donava era que era fora del col·legi.

La cooperació entre els centres

Bona part dels centres escolars comparteixen els mateixos problemes i sorprèn la queixa repetida de falta d'intercanvi entre ells.

“L'Ampa i l'equip directiu haurien de fer més. Potser com a l'Andersen, que no sap que han fet exactament, però em van dir que tenien com un dipòsit comú, que s'agafaven aquest col·lectiu de pares i tothom va a tot arreu. Mai cada nano que ve ha d'anar pagant. Aquí estem tot l'any demanant. Ara hem d'anar a teatre i tants euros, ara i més.. Les colònies, ni en parlem.”

“No hi ha massa llocs de relació entre els centres educatius,... D'intercanvi de bones pràctiques, i en aquest sentit són un espai bo les comissions del Pla d'entorn. Però falten molts espais de contacte. Però a les comissions no hi ha tots els directors,... hi ha representants.”

La resolució d'aquestes dificultats depèn en bona mesura de la voluntat dels centres, de l'esforç, que és majoritari a Vic, per superar els problemes i donar una resposta satisfactòria als reptes. Ara bé, també hi ha centres que desenvolupa estratègies, més o menys subtils, per escapolir-se de la responsabilitat, en tant que servei públic, de contribuir a la cohesió social i ajudar a resoldre dinàmiques que afecten tota la societat vigatana.

“És un centre que imposa les pròpies normes sense cap diàleg (...) que, de resultes, el que fomenta és que qui no hi està d'acord, se'n vagi. Per exemple, al menjador es menja porc i no donen cap alternativa. Això no pot ser (...) Hi ha escoles que fomenten directament que la gent marxi. I això, és anar contra la política de repartiment. (...) En aquest centre, per exemple, totes les comunicacions amb els pares són per correu electrònic! Si no tens internet, res.”

“L'administradora m'ha dit que el seu fill paga la plaça de la meua filla a l'escola. Jo li dic ‘Si en la inscripció m'han donat plaça aquí, la teua obligació és apuntar-la’. Ella és una treballadora, ha de complir amb el seu treball i punt. No és ningú per humiliar-me.”

“Un dia al nen li tocava anar d'excursió a Andorra. Una sortida, i no l'hi deixaven anar i vaig trucar a M. (de l'ajuntament). Mira. em passa això. Que no volen deixar el nen

que hi vagi i a ell li fa molta il·lusió. I ha trucat al col·legi que han de deixar al nen que i que hi vagi. Però a les 6 de la tarda em van trucar que passí per agafar el passaport i el DNI perquè el nen no hi anirà.”

3.3.1.2 El model d’escolarització de Vic

Si en alguna temàtica Vic ha estat pionera i posada com a exemple d’iniciativa integradora en la gestió de la diversitat cultural, ha estat en la intervenció municipal, acordada amb el sistema escolar del territori, per trencar els nuclis de segregació escolar que es van generar en 2 centres educatius. Posteriorment, aquesta iniciativa es va estendre al conjunt del municipi.

L’anomenat ‘Model Vic’ busca evitar la segregació o concentració de l’alumnat estranger en uns centres i fer una distribució equilibrada de tot l’alumnat, tot creant una zona única de matriculació que abasta tots els centres escolars de Vic. . Aquest model perviu i és vist com la millor iniciativa per a fomentar la cohesió en el territori. També rep crítiques, fonamentalment se’n critica el fet d’haver-se impulsat sense tenir gaire en compte els requeriments escolars que se’n deriven tant de recursos i finançament com de necessitats per part de la població vigatana.

“La fusió d’escoles ... Hi ha gent que ho ha lloat molt i gent que ho ha criticat molt. Jo crec que ha estat positiu. El fer aquest desglaçament d’aquests primer nucli de segregació... El trencament d’un primer gueto de nens i nenes magrebins.”

“El model es basa en una mena de decàleg que fem el 1994 - 1995 amb la fusió d’escoles. (...) És a dir, aleshores ja teníem un problema. I aquest problema el teníem concentrat en un barri, i que en diem l’Eixample Morató. (...) I es fa la cosa més greu que es pot fer. (...) S’organitza una cosa nova, fusió d’escoles, tema resolt! No!”

Certament, una política agosarada com aquesta ha rebut crítiques per la seva gestió. També, la política de repartiment d’alumnat entra en col·lisió amb la voluntat de moltes famílies de triar el centre escolar on educar els fills ja que

situa el principi d'igualtat educativa per davant del principi d'elecció de centre. Com hem vist, centres públics i concertats, formen part d'aquest model pel que qüestions com la confessionalitat dels centres pot ser problemàtica.

“La fusió del Montseny i La Sínia és de fa 2 anys i La Sínia té uns 4 anys. El problema és que l'escola Montseny, que era un gueto, s'havia d'anar morint i en creixia una de barreja total que era La Sínia. El que passa és que va canviar l'equip de govern, no sé què va passar i van tancar el Montseny i van agafar tots els nens i els van posar a La Sínia i aquells pocs pares (autòctons) que havien anat a La Sínia van marxar. Això es va fer molt malament. (...) I aquest és un error que el pagarem. Un projecte que els pares l'agafen com a seu... Un error molt gros.”

“No sé si és una ambició bona o dolenta, perquè repartir, significa que la llibertat d'escollir centre per part dels pares queda en part tallada. Aquesta és una qüestió ha discutir. Però veient l'acumulació jo penso que sí, que calia fer un pas i veure com entre tots ens fem responsables i mirem aquesta equitat social. Això com es fa? Es fa de manera coordinada entre les escoles públiques, l'administració i les escoles concertades. El resultat és que si ara busquem tant en primària com en secundària els nouvinguts estan en un 50% en escoles públiques i 50% en concertades. Si que és cert que continuen havent algunes escoles que amb l'acumulació per raó d'habitatge i social, s'acumula més. Però això passa tan en escoles públiques com en una escola concertada”

“Un altre element clau són tots els processos de matriculació. Que una família no pugui portar el seu fill a l'escola que vol és un element que ha generat i genera i generarà crispació a nivell social. Jo veig amb preocupació que 40 famílies, famílies ordinàries del país, s'hagin anat a matricular a fora de Vic. (...) Això, vulguis que no, és una expressió que la gent encara no té assumit que som una societat multicultural i que hem d'aprendre a conviure junts. I a partir d'aquí aquests processos de matriculació poden ser aprofitats per partits polítics o grups per fer-ne un discurs racista, xenòfob.”

Passat el temps, el model escolar de Vic té una acceptació general relativa, mentre per uns és font de lloança, per altres és una realitat que s'accepta. Són els centres concertats els que més es queixen del sistema, ja que perceben un greuge comparatiu amb el sector públic. Els recursos disponibles a nivell

autonòmic i estatal afavoreixen els centres públics, sense tenir en consideració que el model de Vic implica tots dos sectors.

“La meua visió des de l'escola concertada és que les escoles concertades han apostat fort per fer això. Podien fer-ho o podien no fer-ho i l'alcalde de Vic fa 10 anys ho va demanar, les escoles ho van assumir i jo diria que ho van assumir no per obligació, sinó també per voluntat. És a dir, mirant l'ideari i mirant la filosofia d'aquestes escoles, van veure que una de les seves funcions era acollir aquest tipus d'alumnat.”

“Repartir els nouvinguts, entre cometes, significaria que les escoles disposen dels mateixos recursos econòmics públics per aquestes famílies que no poden fer-se càrrec del cost de formació que té aquestes escoles concertades, que no vol dir gratuïta. Això està solucionat d'una manera força important, des del punt de vista del Contracte-programa, que s'ha desenvolupat els darrers 2 anys. Per tant en portem 10 i el contracte-programa fa 2 anys que existeix.”

“Però hi ha coses que les escoles públiques accedeixen que les escoles concertades hi tenen més dificultats d'accés. Clar, què hauríem de pretendre en una ciutat que segueix aquest model? Que el concepte de servei públic de l'educació que es troba a la LEC que totes les escoles estan al servei d'una realitat social fos veritablement certa...”

“...tornem a tenir el mateix problema. El volum d'estudis assistits que hi ha en una escola pública és un volum superior al que hi ha en una escola concertada. (...) si tenim primària i secundària només tenim una Aula d'acollida i una escola que fa primària en té una i un institut una altra? Si tenim 2 etapes hauríem de tenir 2 aules d'acollida. L'equiparació, fent el mateix servei, no és la mateixa. I, això a qui perjudica fonamentalment? A banda dels professionals i la gent que hi treballen. A les mateixes famílies.”

“Aquí les escoles públiques tenen el suport de persones, a través de la Universitat, que ajuden a repassar i fer deures. És l'Estudi Assistit. (...). A l'escola X hi ha 1000 alumnes i 1 persona fent el taller assistit. Per què? Perquè el Ministeri d'Educació, que dona unes beques als alumnes universitaris que fan aquesta tasca de suport no contempla que aquí hi ha un pla especial, el pla Vic, i que les concertades

assumeixen els nouvinguts igual que la pública! Aquí la concertada fa de pública. (...) Però els diners només estan contemplats en conveni amb centres públics.”

Un dels entrevistats conclouïa: *“Entenc que l’ajuntament de Vic ha d’acabar de veure si el model pel que ha estat apostant és el que vol i hi vol seguir apostant i pren encara més mesures per resoldre part d’aquests problemes de Vic.”*

3.3.1.3. Experiències d’inclusió

Però en l’esfera escolar també es troben habilitats i experiències inclusives que poden servir de base per a processos d’integració més globals. Com exemples d’aquestes experiències positives es poden esmentar l’associació mixta de mares catalanes i marroquines Mares Enllaç; les adaptacions fetes als menjadors escolars amb diàleg obert entre pares a través del rol de les AMPES i el mateix rol facilitador desenvolupat per algunes d’aquestes associacions; els projectes de coneixement de l’entorn per famílies nouvingudes; la interacció a través del joc i l’esport al patí, organitzat i mediat pel centre; la importància de figures com la de tècnic/a en Integració social en els centres; l’esforç per evitar que les qüestions econòmiques impedeixin el gaudi de les activitats extraescolars; el treball intercultural a nivell de centre; l’increment dels recursos i l’extensió de les aules d’acollida; l’ús del teatre com a eina d’integració social; l’atenció a la formació per a inserció laboral tant en centres de secundària com a l’Escola Taller, i un llarg etcètera del qual us en fem una mostra que podeu llegir en els relats de les persones entrevistades.

“Mares enllaç és un grup de dones de l’escola Escorial. Primer érem 3 i ara som unes 40 i ens hem fet associació. Neix perquè, fa 5 anys, ens vam adonar que hi havia un buit important en la comunicació entre mares nouvingudes, l’escola, i també amb les mares d’aquí.(...) Vem pensar que havíem de muntar un mecanisme per comunicar-nos i la conclusió va ser: buscar una mare d’aquí, una mare nouvinguda que entengués bé la llengua i la mestra i fer un triangle de comunicació. (...) Això té uns efectes colaterals molt importants..(...) S’estan creant xarxes i s’estan creant vincles entre les mares. (...) Fem classes d’alfabetització No han anat mai a escola! I ho fem

en català sobre la base de que si entren a una botiga i diuen “Bon dia!” Ja tenen la meitat de guanyat.(...) Aquesta dinàmica amb les mares té impacte amb l'alumnat a l'aula i en el patí, en la seva autoestima i en la normalitat de la relació, perquè la seva mare té més possibilitats de comunicació, s'estableixen relacions entre mares i pares de manera normalitzada”

“I el que hem fet a sigut trobar-nos cada divendres al centre comunitari, fins a les 8 i era un espai obert on podien venir. (...) Obert a tota l'escola, dirigit ja evidentment a un tipus de pares que podien tenir problemes a llegir una circular o entendre una circular (...) I hem fet de tot. (...) Xapurregem una mica l'anglès i el castellà, ara però estem fent l'esforç de fer-ho en català. (...) Això ho hem fet dins de una AMPA de 14, 15 persones ho vam fer quatre persones contra el pensament de la resta de l'AMPA i ens ho vam menjar nosaltres, però perquè ens ho creiem.(...) però vull dir que si no es fan aquestes coses o no et forces tu a obrir-te, o sigui, ell et veu més estrany del que tu el pugis veure a ell.”

“Si l'excursió o les colònies no es fan, no s'accepta i prou. Mires de buscar la manera de fer les coses possibles ‘Doncs no va de colònies, vale. Però pot mirar, potser, d'anar un dia...”

“Des de l'AMPA a els nens que no es podien pagar la sortida, se'ls hi ha pagat. I fins hi tot hem pagat un dia de colònies. Ja que no podien marxar dos o tres, que és el que feien a Primària i perquè hi ha pares que tampoc donaven consentiment per poder dormir fora, doncs tots van anar un dia de colònies.”

“Nosaltres som una escola concertada d'inspiració cristiana, en majúscules, i, en canvi, hem optat, vem decidir, de fer una classe de cultura religiosa, enlloc de fer religió estrictament catòlica. Això de vegades ens ha portat problemes i ens ha portat maldecaps en diferents àmbits”,

“Eines com el PEC generen espais de coneixement de la nostra cultura i no només pels de fora!””

“Estem fent un projecte educatiu tot l'any de conèixer la ciutat i l'èxit que té, perquè els nens fan anar als pares. Només es pot estimar allò que coneixes.”

“Aquest any hem fet partits quasi a diari, campionats al patí i veus que es fan equips mixtes, que hi ha gent del Marroc i de l’Índia, que hi ha discussions, però que se solucionen i que els nanos això ho porten amb normalitat, com si ja estiguessin acostumats a aquesta diversitat. (...)”

“Fins i tot he anat a domicilis. Si els nanos no van a les sortides vull saber si és per motius econòmics o si és per algun tema que els pares no veuen clar... Cal treballar per la participació i la màxima normalitat de tots els alumnes, siguin piscines,... (...) Per exemple, en el cas de les colònies, només el fet d’anar allà (a casa) i preocupar-te i parlar-ne veus que trenques barreres..”

“Hem apostat molt pel teatre com a eina de cohesió social, perquè ha tingut una valoració fantàstica. És treballa a nivell de tot el grup classe i toca molts temes d’expressió, de comunicació. Es fan moltes activitats en petit grup, s’agafen molts rols diferents, fa néixer situacions que no havien viscut mai, fa sortir noves relacions. Les relacions milloren molt. Nanos que estan aïllats o introvertits, alumnes nouvinguts,... tot millora molt.”

“Pensa que per una excursió a la platja van pagar 8 euros i encara hi ha molts que ho paguen a plazos. Clar, vem anar a la platja i n’hi havia molts que no havien vist mai el mar.”

“Quan els meus fills van començar al col·legi XX, per mi és el millor col·legi de Vic, m’he sentit molt acollida... Als alumnes els tracten a tots igual i hi ha un nivell educatiu molt restrictiu... Les ordres les donen els professors, no els alumnes. El que es dóna s’ha de complir i això és bo. Qualsevol problema que hi ha em truquen o m’ho fan saber... O jo em poso en contacte amb ells. Posen més interès amb la manera d’ajudar, de tenir més relació entre mestres i pares.”

“Las escuelas están abiertas para que entremos, hay incluso algunas escuelas que nos han escrito para que los subsaharianos estén en el Consejo escolar... Hemos enviado cartas a las escuelas para saber como están los niños subsaharianos y así si nosotros podemos ayudar, para facilitar la relación padres-escuelas.”

En definitiva, per superar les dinàmiques d’exclusió, que majoritàriament provenen de fora de l’àmbit escolar, és fonamental ampliar el diàleg

intercultural⁸ i compartir les experiències reeixides en termes d'integració entre tota la comunitat educativa. En aquest afany, el paper dels educadors és cabdal i s'ha d'assegurar la seva intervenció inclusiva treballant al mateix temps tant en la seva formació i recursos de suport com en la implicació de les direccions de centre i les autoritats educatives. En la conversa entre pares i mares de tots els orígens culturals residents a Vic es detecta la mateixa voluntat de superació de cara al futur dels seus fills.

“O és que encara no hem entès que estem condemnats a entendre'ns perquè sinó això potser un caos? És que per nosaltres mateixos i pels nostres fills hem de fer aquest esforç. És que és necessari, perquè sinó no arribarem enlloc. Aquests nanos es mereixen una oportunitat.”

“Jo l'he fet (l'esforç per conviure). L'estic fent encara per mi. Pel meu fill. D'alguna manera hem de començar. Hem de començar a posar una base pels nostres fills. Pels nostres néts. Per les generacions que vindran. Però també es demana que sigui un esforç de tothom, perquè al final nosaltres i els nostres fills formarem part dels catalans del futur.”

3.3.2 El paper de l'administració local en la cohesió social

Més enllà de l'escenari de desencant amb la classe política i de les acusacions de partidisme o poc interès per la vida de la ciutat, de les informacions recollides emergeix una valoració força positiva, però crítica, de les iniciatives municipals. El que molts entrevistats posen de relleu és el canvi en l'orientació de les polítiques; sembla haver-se passat d'un model que tenia per objectiu la contenció de la marginalització a l'inici d'un model que cerca activament també impulsar processos d'inclusió social.

⁸ Per aprofundir en aquest concepte veure el *Libro Blanco sobre el Diálogo Intercultural. Vivir juntos con igual dignidad* (2008) Consell d'Europa. Estrasbourg.

3.3.2.1. El territori com a eina de cohesió

Globalment s'ha valorat positivament la tasca de coordinació i difusió del coneixement realitzada per la XAM (Xarxa d'acollida municipal), així com la creació de l'Oficina d'acollida i les iniciatives de la Unitat de Ciutadania. En l'àmbit escolar, també tenen molt bona recepció els Plans Educatius d'Entorn, amb el seu esforç per vincular els agents del territori, així com la tasca de les mediadores escolars.

També ens els barris s'ha notat l'impacte d'aquestes coordinacions orientades a la generació de sinèrgies. Així, en les entrevistes emergeix la satisfacció la nova figura dels regidors de barri, referents polítics per a facilitar l'interlocució amb els veïns, o l'impacte del Pla de Barris en la promoció del diàleg i del reforçament i renovació del teixit associatiu. També els agents cívics estan ben valorats, tot i que la seva figura és una mica més controvertida:

“La Xam és molt nou... s'ha començat per mirar de conèixer un xic més que fèiem les diferents entitats que estem a la Xam.”

“La Unitat de ciutadania té uns plantejaments més seriosos, més a mig termini. Hi ha un interès municipal des de Ciutadania que deu n'hi do amb el que s'estan plantejant. És complicat i no és fàcil, però cal.”

“Tenim el repte de construir la ciutat. I, per fer-ho són molt importants els processos participatius fets en aquesta legislatura. Valoro molt també iniciatives com els regidors de barri que fan una tasca molt gran que abans no es feia d'escoltar la gent.”

“Tothom té el seu referent de barri. Són molt més propers.”

“Amb el tema del pla de barris hi ha hagut una intervenció, que feia 40 anys que no se'n feien... Els altres barris diuen pel Remei és tot... Ens han posat un regidor que sempre hi és o el pots trucar. És un bon interlocutor.”

“El Pla d’Entorn ha treballat molt. S’ha fet i és fa una feina molt bona: sortir de l’escola i no tancar-te a la família i fer que la família vagi a l’escola.”

Podríem dir que totes les iniciatives municipals que impliquen coordinació i diàleg amb les entitats i la ciutadania tenen una excel·lent acollida i valoració. En definitiva, les persones aprecien les iniciatives municipals amb objectius de treball sòlids, criteris clars, enfocaments més a mig termini i que tenen resultats clars per la ciutadania.

Entre les iniciatives socials controvertides figura la nova gestió i enfocament dels Centres Cívics. Aquest és un bon exemple de la importància del territori com a eina de cohesió, alhora que il·lustra la complexitat de la gestió d’aquest recurs: en “especialitzar” els centres cívics i difondre l’oferta a territoris on no era habitual, el nou enfocament potencia l’ús dels espais per al conjunt de la població de la ciutat i afavoreix la mobilitat dels ciutadans entre els barris. Ara bé, això mateix desperta crítiques entre les associacions de barri perquè consideren que es perd un espai que, en alguns casos, era útil per a la cohesió interna de barri. Així, alhora que es valora que: *“Els centres cívics estan bé perquè no hi havia una política coherent. Descentralitza moltes activitats i recupera uns espais que no s’utilitzaven massa.”*, també s’assenyala que

“els centres cívics... Eren molt de barri i estaven autogestionats. Ara els han volgut gestionar des de l’ajuntament i els han fet temàtics... És com si anessis a una acadèmia a fer no ser què. És una mica preocupant perquè era un lloc de cohesió social molt important. Diuen que és una manera d’anar a un altre barri... Però el barri el faré si aquell local me’l sento meu, siestic bé amb aquella gent. Això no treu que puguís tenir relació amb altres barris. (...) A altres centres cívics hi havia una relacions de convivència que ara les han trencat totalment.”

3. 3.2.2 La col·laboració amb les entitats: qüestions de lideratge

Bona part de la societat civil que està en contacte amb Serveis Socials, valora molt positivament l’esforç de coordinació que es fa des d’acció social de l’ajuntament i la col·laboració que s’estableix amb les entitats.

Ara bé, algunes entitats assenyalen que *“Sembla que les entitats van un pas endavant de les administracions. Les entitats juguen el rol d’apretar les administracions i perseguir-les per aconseguir cobrir necessitat.”* Aquesta valoració conviu amb la queixa sobre l’eficiència de l’administració que, en l’àmbit social, *“A voltes el que no pot solucionar ho deriva directament a les entitats.”* Tot i així, un participant ens deia: *“Això ha canviat”*, i certament, hi ha un sentir força majoritari que les coses estan canviant.

Entre els entrevistats es perceben tres postures sobre quin ha de ser el paper de l’administració respecte la nova realitat social que s’està construint a la ciutat:

- Una postura subratlla que l’ajuntament ha de fer un paper de tutela i acompanyament, sense cap èmfasi en liderar processos socials: *“L’ajuntament el que ha de fer és tutelar i ajudar a les iniciatives que es vagin produint.”*
- La postura escèptica desconfia de la capacitat de les institucions per a liderar processos de canvi social, com el que encara la ciutat, més enllà de la gestió burocràtica. Els errors comesos en el passat generen desconfiança : *“Lideratge de processos? No sé si l’administració està per liderar res... Per poder liderar, tu has de ser un model, si no, que coi pots anar a liderar. (...) La gent no es mama el dit. Si la gent veu que aquest ha col·locat aquest, que l’altre fa ... que vols anar a liderar després.” Si l’ajuntament ha de liderar processos per canviar dinàmiques que...? No. Els polítics actualment no poden liderar res*
- Tot i que amb matisos, la tercera postura assenyala que és l’ajuntament qui ha de buscar la manera per liderar la gestió de la diversitat social. *“L’administració, la ciutadania, les organitzacions i la resta d’entitats hem d’anar molt coordinadament perquè jo crec que és millor. S’ha de reforçar la coordinació molt més... Això si parlem de Vic ho ha de liderar l’ajuntament*

Aquesta és probablement l’opinió més estesa. Bona part de les entitats defensen un lideratge de l’administració que impliqui diàleg, reconeixement i coordinació amb el teixit associatiu de la ciutat que en gran mesura mostra una molt bona predisposició.

“Tothom és igual, aquí hi ha un component ideològic... Això ho hauria de liderar l'administració que per això hi està.”

“...ho ha de liderar l'administració, però donant recursos a les entitats. Les entitats tenen molt més accés a les xarxes. Són més diverses. (...) Ara políticament es fan uns discursos per guanyar vots. Això s'ha de canviar. s'ha de donar més responsabilitats a la societat civil i no ser tan esclaus de la política.”

“Penso que l'ajuntament hauria de liderar. Però a Vic tenim forces entitats, per tant seria com un lideratge compartit. I des de l'ajuntament s'hauria primer d'escoltar, que moltes vegades es tira pel recte i després...”

Per poder fer això, l'administració ha de treballar a fons en la formació del personal, que ha de conèixer la realitat social sobre la que s'ha d'incidir. S'ha de prendre consciència tant de la necessitat de treballar transversalment dins de l'administració com del rol de lideratge democràtic que es reclama.

“Tenim equips verticals, jeràrquics per responsabilitats, pressupostos, compartimentats, i la ciutadania demana un treball transversal. (...) Jo penso que s'hauria de fer un treball molt més conjunt amb les entitats.”

En aquest sentit, les persones entrevistades adverteixen sobre la necessitat que l'administració sigui molt curosa, amb el tipus de relació i amb el diàleg que estableix amb la societat civil. De nou, al darrera de bona part de les crítiques hi ha la demanda de respecte i de reconeixement del paper que juguen les entitats.

“Jo he sentit en l'àmbit municipal “A veure si els civilitzem!”

“Em preocupa quan a l'ajuntament hi ha equips de persones que tenen la mentalitat no educativa a la ciutadania, sinó més aviat clientelista. És a dir, quan més criden més cas els hi has de fer.”

“Moltes vegades inviten associacions per assistir, no per a compartir el projecte.”

“Hem de pensar que serà una societat de moltes cultures. I des de l'ajuntament estan treballant bé però han de donar més importància a les associacions.”

“Encara ara, hi ha el sentiment de què tot el que fa l’ajuntament ho fa en el centre de la ciutat. Al Remei potser no tant, però... L’altre dia ho deien ‘Un mercat de segona mà, sí clar, i quan estigui fet i funcioni, l’ajuntament se’l quedarà.’ Música viva, Mercat del Ram, totes les fires importants no arriben al sud.”

“Però l’administració també mata. Ofega. Ha de deixar... que altres iniciatives. Cal més entesa amb els moviments socials.”

“L’administració ha de provocar que les entitats es trobin i els ha d’ajudar. Ha de provocar que la gent s’associï, però la dependència també és dolenta... L’ajuntament ha de facilitar que les entitats no tinguin traves. Defenso més el protagonisme de la ciutadania que el de l’administració.”

” La política sempre actua sobre el curt termini i això és un fenomen de molt llarg abast. En política es tracta d’anar posant els mitjans, però el final del procés... El que es pot fer és anar marcant línies, anar posant condicions per la convivència. Marcar estratègies.”

Per l’experiència viscuda arreu d’Espanya i en altres societats occidentals, queda clar que l’administració té un rol a jugar en qualsevol context de diversitat cultural (Martínez Veiga, 2004; Martuccelli, 2005). I més encara: l’administració sempre juga un rol. Per més inconscient que sigui la relació ciutadana amb una treballadora social, amb un professor o amb un responsable polític, aquestes figures són tan importants com l’existència o no de polítiques socials justes.

Un entrevistat finalitzava amb la següent observació: *“Què vol fer l’ajuntament? Quina política? Que decideixi. Per mi el que és clau és saber quin model volem a nivell de ciutat. I quines polítiques se’n deriven. En el diàleg social, l’ajuntament té la clau de volta.”*

3.3.3 Ciutadania, el vincle en la quotidianitat

Què genera inclusió? La possibilitat de ser acceptat passa per l'establiment de vincles socials i la generació de confiança social. Del que s'ha dit fins el moment es dedueix que hi ha elements que són condició *sine qua non* per la inclusió: la percepció d'acollida, la igualtat de tracte, el coneixement de la llengua relacional, la informació clara i l'absència de discriminació són claus en la possibilitat de generar confiança i vinculació social.

Com s'enforteixen els vincles entre les persones? En primer lloc, potenciant espais de relació positius i compartits: esportius, lúdics, commemoratius, artístics, etc. En segon lloc, afavorint la participació en totes les esferes de la vida pública, a ser possible, a través de la col·laboració en projectes compartits.

“El que m’interessa és que són 20, 30 persones que tenen un objectiu comú amb voluntat de trobar-se, un projecte comú (...) ‘Ei, vosaltres que teniu un projecte, que us sembla sí...’ Això és la ciutadania activa. Hem de potenciar això. Què és més important que els castellers es trobin o que s’aixequin castells?... Els castells en sí no tenen cap importància. El que té importància és que hi ha 100 tios que es trobin per fer una acció conjunta. (...) Allò important és que la gent es trobi.”

La llengua comuna

Tal i com comentàvem anteriorment, la llengua és percebuda com un factor clau, sinó el principal, d'inclusió. I la política d'immersió lingüística en l'àmbit escolar així com les polítiques de formació en llengua catalana valoren molt positivament.

“El català pot ser la llengua franca de tots, perquè en parlen diverses. El castellà, molta gent d'aquí no el sap i ells molts no l'aprenen. Per tant la llengua sí que podria ser un element de cohesió.”

“Els immigrants tenen voluntat d'integrar-se: mira les classes de català! Hi ha unes cues!!”

“Jo ho he vist cada dia: els nanos marroquins de diferent origen parlen entre ells en català. I, hi ha el gran exemple, la Najat El Hachmi que ha triomfat parlant en català. (...) Penso que la immersió lingüística en aquest sentit és bàsica. En llocs com Vic seria... Si no n’hi hagués, seria devastador!”

“Jo aquí tinc per principi que si necessito gent, vaig al Centre de Normalització. Perquè penso, si té interès per la llengua, per conèixer la nostra cultura, jo li he de donar un pas a un treball.”

“Poder parlar la llengua del lloc on has anat a viure penso que té molt a veure amb la cohesió social. Motius per fer-ho: perquè creuen que és bo parlar la llengua d’on vius, perquè vols entendre els fills, perquè el parlen a l’escola i vols saber què passa, altres per què es volen quedar a viure aquí, “perquè em senti millor”, per feina, altres potser més forçats per l’arrelament,... Hi ha una mica de tot.”

“El voluntariat lingüístic cada any té més d’un centenar de parelles. És fer cohesió quasi artesanalment!”

“Penso que el millor referent per compartir és la llengua. Perquè és com la gent es pot entendre i ells perceben molt positivament si els parles en català. Et fa sentir part i reconegut. (...) Tenim els exemples de’n Candel. Tenim els exemples dels altres andalusos i el que els va fer arrelar i compartir amb la gent d’aquí va ser la llengua..”

“La gent nouvinguda van més en grup, parlen la seva llengua (...) sinó parles català no coneixes a ningú i no et pots integrar.”

Les persones amb més habilitats culturals, que fa més anys que viuen a Vic o que han tingut motius clars per veure, com diu una participant que *“aquesta ciutat sense el català, és un impediment”* són les que més han après català. Hi ha també un català que s’aprèn al carrer, amb els veïns o amb els fills. Tot i així, hi ha persones amb menys possibilitats d’aprendre el català: no tothom té la mateixa habilitat, ni disponibilitat de temps, ni en percep la necessitat d’igual manera. En aquests casos, l’aprenentatge del català es retarda o es posposa indefinidament.

“El català no el volen aprendre perquè és per aquí. En canvi si anem a Melilla o a Ceuta, necessitarem el castellà.”

“Muchos empiezan los cursos de catalán pero no los terminan... No los terminan porque el problema es que no hay trabajo estable... y en muchos lugares hablan castellano y muchos han ido a trabajar a Andalucía y si no saben castellano, ¿cómo van a comunicarse? Y muchos de allí bajo son hostiles con el catalán.”

“Nosotros no vamos a perder el tiempo a ir al colegio a aprender catalán, tenemos otras preocupaciones como mantener la familia. A parte la mayoría de que los que están aquí tienen un nivel intelectual muy bajo. Si puede aprenderlo verbalmente, bueno...”

La llengua té un gran potencial per a crear vincle i és un molt bon vehicle d'integració. Ara bé, cal fer esforços per facilitar l'aprenentatge i estendre la percepció de la seva utilitat social.

Espais de relació

Tal i com hem apuntat en recollir la percepció generalitzada de falta d'espais de trobada entre la població nouvinguda i l'autòctona, hi ha també una pluralitat d'actuacions i experiències que apropen les persones sobre la base d'establir relacions de lleure, d'esport, de comunicació o artístiques.

Tothom reconeix la necessitat de que hi hagi institucions que aglutinin les persones, llocs de trobada igualitària i de reconeixement. Tanmateix, hi ha una dimensió humana, del tu a tu, que és inexcusable; tal i com diu una de les persones entrevistades “és fer cohesió quasi artesanalment”. Les actituds d'acolliment es configuren com a clau de la integració en els primers moments de l'arribada.

“Penso que, en relació amb la cohesió, els Pastorets del Centre o llegir poesia en públic, Martí i Pol, Verdaguer,... S'ho passen bé i el reconeixement és important. Hi ha bon ambient. No hi ha tensions. Hi ha gent que hi troba un lloc d'acollida. (...) Des d'un punt de vista lingüístic, estar dalt d'un escenari fa aprendre un paper, tractar de

dir-ho bé... Anar als assaigs,... I des d'un punt de vista social et mereix reconeixement. És important quan tothom aplaudeix perquè ho fas bé! Aquestes activitats paral·leles, des d'un punt de vista de cohesió social, fan més que els cursos."

"Un altre punt important són les botigues. Nosaltres creiem que som un punt molt important de cohesió social i d'interrelació, la gent a la botiga es troben i es coneixen."

"Jo crec més en les relacions personals. En l'apropament personal... A la mateixa associació hi ha magrebins i ghanesos. És un gran èxit que dins l'associació hi hagi gent de diferents països. És intentar apropar-nos. T'apropes amb coses tan senzilles com són les festes (...) Sempre intentem no parlar de nouvinguts, sinó de veïns per tant quan fem una cosa no la fem per uns veïns i per uns altres no. (...) A molts barris s'han renovat les associacions i ha anat molt bé."

"Ningú hi volia anar perquè hi havia una mesquita.(...) Ara aquesta festa que fan és una festa clau. I veus que hi ha marroquins, gitanos, autòctons,... menjant tots en una mateixa taula! Hi vaig anar un any i vaig quedar ben parada."

"Treballant amb proximitat amb les dones marroquines s'aconsegueix que aportin. Perquè, d'entrada, el sentiment d'elles és "...no podem aportar res". (...) És important establir la relació de confiança. I la millora de la integració ja vindrà. (...) Ens posem molt al lloc de l'altre."

"S'ha incorporat gent d'origen de fora de Catalunya tan a les associacions del Remei... A vegades amb accions puntuals. Amb aquestes reunions de comerciants també... És un procés lent. La gent fins ara tenia por que entressin a les associacions per por que tot això canviés. (...) Ara a la plaça d'Osona s'ha creat una comissió que es diu Comissió de benvinguda i de convivència al barri."

"Penso que el treball de formiga que estem fent a les escales, un a un, és el treball que s'ha de fer. No n'hi ha cap més. (...) Aquest treball micro és fonamental per crear cohesió social."

"El futbol té l'avantatge que el sap tothom. És el que necessites menys cosa. Es fa a tot arreu (...) El que no hem deixat mai que un nen no pugui jugar per falta de diners."

El que no potser és que no vulguin pagar (...) El futbol va bé perquè és un esport que no s'ha d'explicar (...). Ara, nosaltres hem de saber si un jugador fa el ramadà hi ho hem de saber i respectar. (...) Jo diria que una de les relacions més fàcils és la de l'esport, perquè et permet relacionar-te amb molta gent: un que sigui paleta, un altre metge. Quan a la vida normal és que si no és familiar no t'hi relacionaries! (...) Nosaltres tenim moltes persones que pensen de maneres diferents, però acabem fent una festa de cloenda que engloba a tothom i això fa que es relacionin. I aconsegueixes que la família també s'introdueixi. És important fer coses que hi sigui tothom

Entre els adults ocupats l'espai relacional per excel·lència és l'àmbit laboral. Amb tot, i amb diferència, l'espai relacional per excel·lència és l'escola. En menor mesura també es parla del comerç, dels mercats i serveis; de les associacions de veïns; d'algun espai jove; del Casal Claret; de diversos àmbits esportius entre els que destaca l'OAR; dels castellers; de les Parelles lingüístiques; dels Pastorets del Consorci per la Normalització Lingüística; de la Mostra d'entitats de la Setmana de la Ciutadania; de l'església del Remei; de la Plaça Major; dels Sagals d'Osona; o del Programa Quedem, d'Omnium Cultural.

La vida associativa de Vic, rica i variada, és un espai de trobada i de relació molt satisfactori. Compartir un projecte o treballar per un objectiu comú genera integració.

"Els Sagals d'Osona és un espai aglutinador: allí tant fa que et diguis Pepito, que siguis rosa o de colors,.. Estan tots allà, suats. Això genera convivència. (...) El dia de la Mostra d'entitats hi havia 105 entitats, la gent parlava, es va entrar en contacte, van decidir que es faria no sé què junts. L'espai de l'administració és fomentar aquests espais d'intercanvi i d'arribar a treure aquesta por. Aquesta por a allò diferent. I la por que ells tenen de nosaltres, els carques de Vic; aquesta ciutat tan emmurallada."

"Hem fet la pel·lícula del Barri, que la vam fer a la plaça d'Osona, on l'objectiu era integrar els veïns. La comunitat de veïns. I sembla ser que s'ha aconseguit, perquè va ser una experiència bastant, bastant bona."

Igualtat i reconeixement

Podem dir que la integració arrenca amb el contacte amb els serveis i recursos de la societat receptora i el seu mercat de laboral, amb l'establiment de relacions amb persones autòctones i amb l'aprenentatge progressiu de les llengües vehiculars. Simultàniament també opera una altra dinàmica d'acolliment i d'inserció: les xarxes ètniques o de connacionals. Les comunitats ètniques tenen un paper integrador fonamental ja que són les principals proveïdores de relació social, informació i oportunitats laborals. Ara bé, quan aquesta xarxa ètnica no disposa de recursos econòmics propis i no dóna lloc a una integració relacional amb la població autòctona, el resultat pot ser una major precarietat econòmica i una segregació sociocultural que molt sovint es perllonga en el temps.

És previsible que el pas del temps sigui un altre dels factors fonamentals en la integració i en el sentiment de pertinença. No és, però, ni de bon tros suficient. Sentir-se acollit i sentir respectada la pròpia cultura d'origen són variables que demostren tenir una vinculació positiva amb el sentiment de pertinença i identificació amb la societat receptora. En aquesta vinculació es fa palès el rol 'integrador' de la societat receptora i la necessària bidireccionalitat del procés d'integració i cohesió social (un s'integra allà on se sent acollit i respectat). (Samper i Moreno, 2009)

“Han de caure moltes barreres i no poden caure totes al mateix temps. Primer la gent ha de viure. Els nanos anar a la universitat,... Tot anirà passant. No pot passar tot de cop. Amb 2 o 3 generacions. Generant les condicions, amb el temps serà igual que es digui Mohamed o Josep.”

“Potser passarà d'aquí 10 anys, perquè els fills dels fills,.. jo diria que ja seran d'aquí. Els meus avis eren d'allà, però jo ja sóc d'aquí. Clar, jo no tinc amics que no siguin d'aquí. Per generació. Però falta que ho cuidem, que no es facin fractures.”

Alguns treballs sobre la immigració conclouen que els tres factors clau interrelacionats més significatius en la integració econòmica, social i intercultural de les persones estrangeres són: la relació amb la població autòctona, l'aprenentatge de la llengua i les oportunitats laborals. Un altre factor fonamental és el nivell formatiu, ja que constitueix una veritable porta d'entrada al 'cercle

virtuós' d'elements integradors (Samper, S. i Moreno, R., 2009). Tots ells, són elements que han emergit amb força al llarg de les converses. En darrera instància, aquesta coincidència en la diagnosi, posa de manifest que es tracta d'un coneixement sòlid basat en l'observació, l'experiència i la reflexió en aquest àmbit. Espais de relació, llengua compartida i igualtat en el tracte són probablement els ingredients principals d'una bona inserció.

3.4 Reptes de futur. On es juga la cohesió social?

Les posicions socials de les persones entrevistades conformen el marc a través del qual s'expressa allò que cadascú considera important, els reptes de futur o les prioritats d'actuació.. Així, mentre alguns reclamen espais de trobada per a la realització d'activitats, d'altres insisteixen en el paper clau de la llengua i en la necessitat de posar més mitjans per al seu coneixement, per posar dos exemples habituals.

Tot i aquesta diversitat en l'expressió de les prioritats, podem destacar el consens al voltant de dos temes, compartits per gairebé tots els perfils entrevistats: població autòctona i estrangera; polítics i entitats; treballadors manuals o personal de l'administració; joves o adults. Els dos reptes claus tenen a veure amb la garantia de mobilitat social per a les noves poblacions i amb l'exigència de reconeixement.

3.4.1 L'ascensor social: educació i treball

“Quina política social fer? Jo la política social la faria en 2 nivells: educació i treball. Si no ens equivoquem. (...) Hem de generar la possibilitat d'ascensor social. Si no tot és 'buenisme'. (...) El que és important per cohesionar és treball i ascensor [social]. Cohesió, sense la sensació d'ascensor social, no funciona. És a dir, els nois i noies moros, negres, xinos, que van amb la meua filla gran no tenen en la seva mentalitat

la possibilitat de dirigir una empresa. I en això ens estem equivocant. I en això hi hem d'incidir políticament.

“En la temàtica de cohesió social a Vic, penso que l'escola hi té un paper important. Perquè els adults han viscut la realitat del seu país i han vingut voluntàriament. (...) Per els adults el balanç és bo (tot i la situació difícil per crisi de feina ara). Però els nanos només han viscut aquí i no. (...) Aquests nanos no es comparen amb els seus pares ni els parents joves d'allà que molts veuen d'estiueig, es comparen amb el que hi ha aquí i s'adonen que estan en l'últim esglaó de tots. I quan tu estàs en l'últim esglaó ets molt susceptible en tot. (...) Fas les feines de menys prestigi, fas les feines més mal pagades,...”

La promoció social i els mecanismes que posem per a fer-la efectiva se situen a la base de molts dels processos de reconeixement claus en la integració i la cohesió social. Tant és així que societats com la francesa han entrat en crisi de manera important per la percepció de crisi i bloqueig de les possibilitats de mobilitat social, particularment per a les segones generacions, aquelles que han nascut o viscut la major part de la seva vida en la societat de recepció. Tal i com hem vist en parlar de l'escola, l'educació és un pilar fonamental que ha de garantir possibilitats a tots. Per aquest motiu, és particularment punyent la següent declaració:

“M'indigno perquè quan jo mateixa vaig voler informar-me sobre què podia estudiar, ja em dirigien als graus formatius i no m'explicaven les altres possibilitats. Pel fet de ser immigrant tothom m'encaminava a treballar quan jo volia estudiar i em posaven problemes quan no n'hi havia. (...) La gent dóna per fet que no podràs fer res més o que no t'interessa res més! I això encara passa: s'adreça els alumnes cap a mòduls i en alguns casos costa que s'accepti que es vol estudiar, per exemple, Batxillerat.”

Hi ha una estigmatització dels joves de famílies estrangeres però nascuts a Vic que quan acaben el període d'escolarització obligatori no troben alternatives, generant vivències de dificultat per ells i per la família, ja que no s'acompleixen les expectatives generades.

“No fan res. Seuen al sofà, davant la tele. No fan res per la família. No troben treball... Tenen un mal comportament i les famílies no saben com tractar-los. (...) Hi ha molt poques places a les escoles taller i poques alternatives per aprendre un ofici si no és a les escoles taller. Hi ha una gran llista d’espera. Unes 30 places per 200 persones.”

3.4.2 El reconeixement de la diversitat

“És necessari que algú et digui pel nom que et mirin. Amb això no n’hi ha prou, però és necessari. Cohesiona. La persona se sent persona.”

Hem parlat anteriorment sobre el reconeixement individual i col·lectiu, sobre la importància que té per alguns dels entrevistats les qüestions simbòliques, que tenen a veure amb la igualtat de tracte i de reconeixement.

“A mi no em poden demanar que no vesteixi com vulgui o escolti música àrab. A mi no se’m pot demanar que sigui catalana de pura cepa. Al contrari. Hem d’estar ben contents que hi hagi persones que parli 5 idiomes i que sàpiguen interconnectar bé en totes les societats... Però el dia que es comencen a tancar les portes... Fa mal i dius... però què he fet jo? (...) Jo puc estar contenta, però hi ha dies que... (en broma) que em posaria el mocador! (...) Cada dia hi ha motius! El que em fa més mal és que em facin servir. (...) Tot és maco. Parles 5 idiomes. Però quin és el reconeixement? A què tinc dret jo?!”

Així, tal i com vèiem en parlar sobre l’ascensor social, el treball a l’entorn de les anomenades ‘segones generacions’ és per a molts entrevistats l’aspecte més delicat i més important que cal assegurar.

“Els adults no estan tan malament com els joves... I tal i com està ara el mercat laboral... Si tu tens la sensació que ets un marginat, tu també et margines. (...) Hi ha algun nano marroquí que ja està estudiant a la universitat, però... sobriariens dits d’una mà.”

A Vic hi ha una escissió social entre aquells qui defensen que només hi ha un futur –“ Jo el Vic que vull pel dia de demà, és el Vic autèntic.”– i aquells qui

consideren que hi ha possibilitats de conviure sobre la base d'elements compartits i identitats complexes: *“Un element a favor d'una identitat compartida és la llengua i aquest element l'haurà aportat l'escola! La identitat és dir ‘Sóc un vigatà d'origen X.’”* Després de parlar amb prop d'un centenar de persones, creiem que la primera opinió és minoritària, mentre que la segona s'apropa al sentir de la majoria dels entrevistats.

3.5 Síntesi de la diagnosi

1. Abordar la cohesió social implica treballar alhora sobre els seus dos eixos claus: el material i el simbòlic. El material o econòmic implica garantir les condicions de vida de les persones; evitar que es produeixi competència pels recursos entre els sectors més febles; lluitar contra les discriminacions en l'accés als bens per raó d'origen, sexe, creença o condició. En la seva dimensió simbòlica, la cohesió fa referència al consens al voltant d'un projecte compartit com a societat i té a veure amb el sentiment de pertinença. Aquest projecte per a ser viable i veritablement compartit ha de reconèixer l'existència de pluralitat religiosa, lingüística, cultural i moral. És sobre aquesta base que s'ha de negociar i bastir allò comú i imprescindible per a construir una societat on tothom sent que en forma part.
2. Cal vetllar perquè la diversitat social, més visible a partir de la immigració, no esdevingui font de desigualtat. És a dir, que les creences religioses, la llengua, l'estatus jurídic o el lloc de naixement no poden ser raó, implícita o explícita, d'exclusió de l'espai públic i, en general, del gaudi dels bens socials (treball digne, escolarització de qualitat, habitatge en condicions, etc.).
3. Vic ha treballat i treballa activament en evitar les situacions de marginalitat econòmica i social. Té pendent però el reconeixement social de la diversitat cultural present en el territori. Avui hi ha vigatans musulmans, pentecostals, o taoistes; d'origen asiàtic, Africà i americà; que parlen desenes de llengües

diferents i usen tot tipus de vestimentes. Aquests vigatans reclamen ser considerats membres de la societat, en les seves particularitats.

4. Més enllà de les formes concretes que prenen, alguns dels problemes i reptes en la cohesió social que la ciutadania entén com a fonamentals no són nous. La nova immigració s'ha situat sobre clivelles territorials i socials preexistents i les ha fet emergir amb més força.
5. A Vic no hi ha una situació de degradació social i urbana remotament semblant a la que caracteritza els barris perifèrics francesos o els guetos dels Estats Units. Comparar els barris de Vic amb aquestes imatges, símbols global de marginalitat i violència, distorsiona enormement la realitat i afavoreix l'aparició de discursos xenòfobs, que al seu torn generen dinàmiques d'exclusió.
6. Vic viu una tensió entre la voluntat de consolidar-se com a ciutat de referència, modernitzar-se i obrir-se al món i la por a quedar diluïda en l'entramat metropolità de Barcelona, amb el que implica de modificació en les relacions socials de proximitat i en el ritme quotidià. La immigració, en ser "forastera" i desconeguda introdueix una dimensió d'anonimat i d'incertesa que genera malestar en alguns sectors de la població.
7. La desigualtat jurídica dels immigrants és un factor d'exclusió social. En particular, les restriccions al vot en les eleccions municipals és clarament un dèficit democràtic, ja que silencia la veu de milers de vigatans.
8. Bona part dels immigrants de Vic van marxar dels seus països per buscar-se la vida a l'estranger atrets per les possibilitats econòmiques. Si bé la majoria aconsegueixen guanyar-se bé la vida, són en general més vulnerables a l'abús o l'explotació. L'amenaça de la crisi econòmica plana sobre bona part dels discursos, ja que es té consciència de que poden canviar les regles del joc; el període de creixement econòmic ha estat, en bona mesura, la garantia d'una inserció social sense ensurts fins ara.

9. La naturalesa laboral de les migracions planteja també la responsabilitat dels agents econòmics en la inserció d'aquestes poblacions a la societat vigatana. La seva participació laboral i social en igualtat de condicions ha de ser prioritària tant per als sindicats com per al món empresarial i cal evitar qualsevol temptació proteccionista envers la població autòctona o generadora de competència entre diferents sectors de la força de treball.
10. Es constaten dificultats en la convivència. Algunes tenen a veure amb el desconeixement per part dels nouvinguts de les normes i modes de funcionament de la societat vigatana. Els mediadors comunitaris s'han mostrat com una eina útil per a resoldre no pocs mals entesos i per a facilitar l'acomodació de les persones al nou entorn. Altres dificultats percebudes tenen a veure, en canvi, amb els prejudicis; així, a voltes el que molesta veritablement no és tant el que fan els immigrants (ocupar els bancs de les places, el soroll, etc) com el que són (musulmans, joves, negres, etc).
11. La major part de les persones entrevistades estan preocupades per la traducció política del malestar que genera la presència nombrosa de població immigrada i la diversitat cultural que l'acompanya. Entenen que aquest malestar, a voltes magnificat, té una base real però la seva complexitat no s'adiu amb respostes simples i estigmatitzadores. És la realitat de Vic i només assumint-la i posant-se a treballar poden fer-se passos cap a una major integració col·lectiva.
12. Trobem un consens força extens amb la idea de que no hi ha gaires llocs de trobada entre la població autòctona i la població nouvinguda, de manera que s'afavoreix que cada col·lectiu tingui les seves pròpies dinàmiques. L'escassetat de diàleg contribueix a generar una mirada estereotipada de l'altre i a crear un clima de desconfiança que es situa en la base de situacions d'intolerància i discriminació.
13. Bona part de les persones entrevistades tendeixen a pensar que en els darrers anys s'ha retrocedit en la relació entre població autòctona i població immigrada. Actualment, s'argumenta, amb el creixement del nombre de

marroquins que viuen a Vic s'han enfortit els vincles comunitaris en detriment de la relació amb la resta de la població i s'han reforçat la fe religiosa i les tradicions del país d'origen. On més s'evidencia, segons aquestes veus, és en el paper de les dones, que han reprès, o fins i tot, incorporat per primera vegada l'ús del vel.

14. La presència de dones amb el *hijab* o vel islàmic a l'espai públic sembla més freqüent avui que fa uns anys i es llegeix com l'indicador clau d'un retrocés en el procés d'inserció i catalanització de les poblacions musulmanes a Vic. Les dones són vistes principalment com a víctimes d'un patriarcat musulmà reforçat en la immigració. Aquestes percepcions, reforcen la imatge de feblesa i passivitat de les dones marroquines. Cal valorar que aquestes percepcions no permeten veure que en el si de la comunitat marroquina de Vic s'hi estan produint dinàmiques diverses. No hi ha una única "comunitat marroquina" homogènia i tancada, sinó molts projectes personals, familiars i col·lectius que tenen a veure amb fer-se un lloc a la societat vigatana. Les identitats individuals i grupals es construeixen en la relació amb els altres, és un procés de negociació permanent, que depèn de qüestions internes però també del que passa en l'entorn.
15. La dificultat a sentir-se part de la societat vigatana, el rebuig percebut o el qüestionament permanent poden portar a algunes persones immigrades a escollir la pròpia comunitat d'origen com l'espai privilegiat de seguretat i certeses. També, la vigència del mite del retorn entre les poblacions immigrades pot generar que, en l'ordre de prioritats, la "integració" passi per darrera de la feina i de criar els fills en els valors i la cultura d'origen i a la qual volen tornar.
16. Els joves fills de la immigració entrevistats es defineixen com a plenament vigatans; com a vigatans capaços de circular amb fluïdesa entre dos móns. Alhora denuncien amb fermesa l'existència de discriminacions en el món laboral, en l'accés a l'habitatge o en els espais de lleure. Aquest racisme és molt dolorós precisament perquè és la manifestació del rebuig latent per part de sectors de la ciutat de la se'n senten part.

17. Aquests mateixos joves perceben que la societat majoritària els fa unes exigències que no es justifiquen. “Què més has de fer per a que diguin que estàs integrada?” La integració que els demanen, és un horitzó inassolible, ja que es mourà indefinidament fins que els fills dels immigrants no esborrin tot rastre del seu origen.
18. La vivència de conculació de drets duu a moltes persones a sentir-se ciutadans de segona. Els problemes en l'establiment dels llocs de culte o de sol per als enterraments posa en qüestió la suposada igualtat com a ciutadans i la determinació de les administracions per a defensar-la.
19. Amb tot, aquests joves són fonamentalment optimistes. Creuen que lluny de la percepció majoritària de creixent distanciament, les coses van canviant, i que és aquest un procés que pertoca tant a als immigrants com a la població catalana. És un procés que vol temps i que passin almenys una generació.
20. Són també nombroses les veus que assenyalen que en l'afany de garantir l'equitat en el tracte, de facilitar la mobilitat social i afavorir els processos de reconeixement, és treballar activament per a promoure l'accés dels col·lectius de persones de grups socials subrepresentats a llocs de responsabilitat en la vida professional, associativa o política, a partir del compliment de les competències professionals exigides.
21. La llengua i l'escola són els elements que es consideren més rellevants en la cohesió social a Vic i es reclama un esforç per aportar més recursos específics a aquests elements clau d'inclusió social.
22. La llengua catalana és clarament un factor d'integració, tot i que a voltes és utilitzada per part de la població catalana com un mecanisme de diferenciació, de marcar qui forma part de la comunitat vigatana.
23. L'escola és troba en el nucli dur del discurs sobre la integració de la població immigrada i la diversitat cultural. En l'escola s'hi dipositen gairebé totes les

expectatives de futur. L'administració, amb propostes pioneres i arriscades, i els centres escolars, amb el seu compromís actiu, expressen la voluntat de que les escoles i instituts siguin els forjadors del Vic del futur.

24. Hi ha, però reptes importants: l'encaix de la diversitat religiosa i cultural a una xarxa amb components religiosos; la pervivència de la segregació escolar; el fracàs escolar i la falta de recursos ajustats a la realitat són els més destacats.
25. L'esport i l'expressió musical i artística poden ser elements de trobada entre realitats socials. La rica xarxa associativa de la ciutat és i ha de ser un dels eixos centrals de cohesió: són espais de socialització, de resolució de conflictes pel diàleg, de coneixement mutu i, sobretot, de construcció de projectes compartits de futur.
26. Hi ha un gairebé total consens al voltant dels dos reptes claus de la cohesió social: la garantia de mobilitat social per a les noves poblacions i els seus descendents (les segones generacions) i l'exigència de reconeixement individual i col·lectiu de les particularitats culturals i/o religioses. Sobre la primera es posa l'èmfasi en un sistema educatiu que garanteixi la igualtat d'oportunitats i en una economia dinàmica. Sobre la segona, la necessària igualtat en el tracte, el respecte a les opcions personals i l'acceptació de ple dret a participar en la comunitat.
27. La inclusió social necessita ser afavorida i en aquest procés cal cercar els mecanismes, personals i comunitaris, per facilitar la convivència en la diversitat. Aquestes habilitats i actituds, que podem anomenar interculturals, s'han d'aprendre i requereixen d'entorns que generin experiències de contacte i les facilitin.
28. La convivència, com ens han dit alguns dels participants, es construeix quotidianament, de manera artesanal, aixecant ponts i desfent malsentesos, en intercanvis cognitius i afectius. Malauradament, la convivència és també

fràgil i es trenca amb molta facilitat. La indiferència davant l'abús, el patiment, el racisme o el rebuig no és justificable.

29. Tan la literatura existent com el gruix de la ciutadania veuen com a imprescindible l'assumpció d'un rol integrador actiu per part de l'administració pública en general. Majoritàriament, es veu l'ajuntament com l'ens que ha de liderar les polítiques d'integració que han de fer possible la cohesió social. Un rol que s'ha d'exercir sobre la base d'un lideratge democràtic, en col·laboració amb el teixit social existent i sobre la base de l'escolta i la coresponsabilitat.
30. Les persones entrevistades, de tots els orígens i condicions, se senten molt orgullosos de la ciutat i de ser part de la seva societat. N'alaben la riquesa de la seva història i el llegat cultural, la bellesa de la ciutat i el seu estil de vida reposat. En critiquen, la tendència al tancament intern i la pervivència de diferències arrelades entre un Vic oficial i un Vic menys visible i humil. Comparteixen tots, però, la creença en que la ciutat s'està modernitzant, i en que els canvis que es viuen avui poden ser una oportunitat de futur.

4. Reflexions finals. La gestió de la diversitat cultural, una aposta política profunda

En la síntesi que acabem de presentar, hem recollit bona part dels temes que han sortit en la diagnosi. De totes maneres, volem cloure aquest document amb algunes reflexions que es deriven del que acabem de llegir i que pensem poden servir d'orientació al consell en el seu treball futur.

1.

La pregunta implícita al darrera de la proposta de fer una diagnosi i que hem traslladat als nostres entrevistats és com ens imaginem el Vic del futur, com ens imaginem que ha de ser la societat vigatana d'aquí vint anys des del punt de vista social i cultural. Hem fet referència, a l'inici del document, a l'existència de diferents models de gestió de la diversitat i de construcció de la cohesió social. Clarament, la major part de la població de Vic aposta, probablement sense saber-ho, pel que hem anomenat com a un model “intercultural”. Quins són aquests elements, força compartits?

- Vic és una societat, definitivament, plural. És a dir, coexisteixen una pluralitat de creences religioses, sistemes de valors, models familiars, etc. Aquesta és una realitat que no és canviable a voluntat i amb la qual s'hi ha de comptar per a construir el futur. Per tant, Vic no podrà seguir definint-se només en base a una manera de veure el món que fins ara era més o menys compartida per tothom.
- També seran múltiples i plurals les identifications o les identitats. I el que és més important, aquestes no hauran de ser mútuament excloents. Així, i per posar un exemple que emergeix en una de les cites, hi ha vigatans que se senten i són musulmans i catalans. I podem afegir altres identifications col·lectives que confegeixen l'identitat individual. És a dir, aquesta aposta intercultural, no es basa en la interacció entre identitats ètniques diferents sinó en el reconeixement no excloent de la multiplicitat d'identifications que componen les identitats individuals.

- Ara bé, aquesta pluralitat no ha de portar a la fragmentació social ni impedir construir “societat”; al contrari, és imprescindible que hi hagi un nucli de valors i creences comunes i compartides per tota la població. Aquestes probablement s’han de sustentar en els valors democràtics d’igualtat i de respecte a la dignitat humana i en el diàleg com a mecanisme de resolució dels conflictes. Des d’un punt de vista pràctic, per exemple, això vol dir que cal avançar en el reconeixement del dret a vot de les poblacions immigrades.
- Cal també que hi hagi elements d’identificació, de pertinença compartida. La llengua, una escola compromesa i el ric moviment associatiu i cultural són l’actiu més valuós segons les opinions recollides. Però, què definirà d’aquí vint anys “ser” de Vic? No ho sabem del cert; probablement un bon grapat de coses de les que ja avui, com fa vint anys, defineixen aquesta pertinença més algunes coses de les que les transformacions urbanes, econòmiques i demogràfiques hauran aportat.

2.

La població vigatana manifesta clarament que la integració de les poblacions immigrades és un tema fonamental per al futur de Vic. És un dels reptes principals, encara que no l’únic, que mereix l’esforç de totes les instàncies socials.

És un esforç que s’ha de demanar a la ciutadania en general: la discriminació, el rebuig, l’exclusió de les noves poblacions només pot generar més tancament i ressentiment en la població immigrada. Particularment en els joves fills de la immigració, vigatans de vida quotidiana i de sentiment. Aquests senten com a pròpia la societat en la que viuen i pateixen el fet de veure’s constantment qüestionats. Les competències biculturals d’aquests joves són un recurs valuósíssim per a la ciutat, que no pot deixar-se escapar amb demandes de renúncia del seu llegat familiar. Les seves queixes i reivindicacions han de prendre’s molt seriosament.

Les entitats públiques i privades tenen una responsabilitat molt gran en aconseguir que siguin molts, tots, els joves fills de la immigració els que passin a formar part de l'entramat associatiu, cultural, esportiu i educatiu que ofereix la ciutat. Des d'aquests espais és fàcil detectar talents i potencialitats entre les noves generacions; i aquests talents cal fer-los créixer amb acompanyament i respecte. Volem dir amb això que cal fer algun tipus de discriminació positiva? No necessàriament. Cal estar alerta per no deixar que els prejudicis i estereotips ceguin la capacitat d'aprofitar un potencial d'enriquiment comunitari.

L'administració, com hem anat veient, té la responsabilitat de garantir la igualtat de tracte a tota la població, així com l'obligació d'incorporar les demandes generades per les poblacions immigrades a l'agenda pública. Les exigències legals de respecte a la diversitat religiosa, per posar un exemple, no són negociables. També ha de promoure, en les competències que li són pròpies, el just reconeixement a les contribucions econòmiques, socials i culturals que fan les noves poblacions. I en aquest terreny poden exercir un cert lideratge, tal i com li reconeix una part important del teixit associatiu, amb respecte a l'autonomia de la societat civil.

També les persones immigrades han de fer l'esforç, per suposat. Encara que sovint aquest esforç no és vist ni valorat per la societat majoritària, la demanda de cursos de català, la creació de noves associacions, la creixent visibilitat pública d'algunes persones d'origen immigrat, per posar alguns exemples, proven que es fan passos molt importants. Com hem vist, sovint les dificultats o resistències mostrades per les poblacions immigrades a participar de dinàmiques més col·lectives tenen més a veure amb la posició socioeconòmica, el nivell cultural, les condicions de vida o altres dimensions subjectives que no pas amb un rebuig a la ciutat. La incomprensió, les dificultats lingüístiques, la por a perdre els arrels o el mite del retorn són intrínsecs a gairebé tots els processos migratoris i maquen uns *tempus* d'acomodació que no es corresponen amb la impaciència amb que la societat receptora acull aquestes poblacions.

Les entitats d'immigrants també són dipositàries de responsabilitat en aquest repte compartit. Si bé és necessari l'associacionisme immigrant en tant que compleix una funció d'acompanyament a les migracions i de reivindicació de les seves necessitats, cal que entrin en dinàmiques amb la resta del teixit associatiu. Sabem que això està passant i que en aquestes col·laboracions creix el coneixement mutu i la sensibilització recíproca. Ha de seguir sent així. Per suposat, l'associacionisme immigrant tot i la importància del seu rol, no pot aspirar a enquadrar tot l'associacionisme que fan els immigrants; és a dir, a mig termini han de ser moltes les persones immigrades o els seus descendents que participen en el teixit ordinari. És per això, que pensem que, com hem vist en parlar del món associatiu en general, aquestes entitats han de promoure la participació i l'emergència de talents nous, de persones amb capacitats de lideratge que puguin fer aportacions a la rica vida cultural, econòmica i social de la ciutat de Vic.

En algunes entrevistes hem detectat un cert fatalisme alhora de fer front al repte de la cohesió social. Val a dir que són veus minoritàries i sovint poc constructives. És important tenir clar que hi ha dificultats i que tot just comencem a treballar-hi. No es pot dir que ja s'ha provat tot, que ja s'han fet totes les accions necessàries. Hi ha molt de camí a recórrer i cal saber que aquestes qüestions volent temps. Ara bé, ha de ser un temps productiu, no un temps d'inèrcia o d'inactivitat.

5. Bibliografia

- Bauman, Zygmunt (2000), *Trabajo, consumismo y nuevos pobres*, Gedisa Ed., Sociología, Barcelona (1998).
- ----- (2003) *Comunidad. En busca de seguridad en un mundo hostil*, Ed. Siglo XXI. Temas para el siglo XXI, 1, Madrid (2001).
- ----- (2005) *Identidad*, Ed. Losada, Madrid.
- ----- (2007), *Temps líquids: Viure en una època d'incertesa*. Viena Edicions, Barcelona.
- Bobbio, Norberto (1998) entrevista a *Babelia*, El País, 11/07/98, pp. 8-10.
- Cardús, Salvador (2006) *Identitats. La crisi política de l'escola*. Debats d'Educació, nº 9. Fundació Jaume Bofill. Barcelona.
- Carrió, M. Carme (2004) *Els antics veïns davant els nous veïns. La perspectiva associativa a Seminari sobre convivència veïnal en barris receptors d'immigració*, Desenvolupament comunitari, Barcelona.
- Castel, R. (2001), *Desigualdad y globalización: cinco conferencias*, Manantial, Universidad de Buenos Aires, Facultad de Ciencias Sociales, Buenos Aires.
- Elias, Norbert *Ensayo acerca de las relaciones entre establecidos y forasteros*. Reis, 104/03 pp.219-251.
- Fraser, Nancy i Honneth, Axel (2006), *¿Redistribución o reconocimiento?*, Ed. Morata, Madrid, (2003).

- García, Asunción (2004) *¿Existe o no existe contacto en el Raval? Relaciones interpersonales en un barrio plural a Seminari sobre convivència veïnal en barris receptors d'immigració*, Desenvolupament comunitari, Barcelona.
- Gil Araújo, Sandra (2004), *¿De qué hablan cuando hablan de integración? Hacia el análisis comparado de las políticas autonómicas de integración de inmigrantes: los casos de Cataluña y Madrid*. Fundación Ortega y Gasset. Ponència presentada al Congreso español de Sociología, septiembre 2004, Alicante.
- Hall, Stuart (1993), *Culture, community, nation*, Cultural Studies, 3, pp. 349-363.
- Maalouf, Amin (1999), *Les identitats que maten*. Edicions La Campana, Barcelona (1998).
- Martínez Veiga, Ubaldo (2004) *La exclusión espacial y la vivienda de los inmigrantes en España a Seminari sobre convivència veïnal en barris receptors d'immigració*, Desenvolupament comunitari, Barcelona.
- Martori, J.C. i Hoberg, K. (2008) *Immigrants a les ciutats. Segregació i agrupació territorial de la població estrangera a Catalunya*. Editorial Mediterrània, Polítics nº 64. Barcelona.
- Martuccelli, Danilo (2003) *Integración y globalización a Exclusión social y diversidad cultural*, Ed. Tercera Prensa. Espanya. Pp. 42-67
- ----- (2005) *Las revueltas urbanas de noviembre de 2005 en Francia: del evento a la interpretación* dins del Cicle de conferències *Reptes socioculturals del segle XXI*, Cidob, Barcelona.
- Méndez, Mónica (2009) *Percepciones sobre la inmigración en Cataluña: un análisis comparado de los datos sobre inmigración del Panel de Desigualtats*

Sociales a Catalunya 2006, a *Anuari de la Immigració*, Fundació Jaume Bofill, Barcelona.

- Moreras, Jordi (2006) *Els Imams de Catalunya. Figures d'una autoritat religiosa (re)construcció*. Consuloria Trànsits, Barcelona.
- Paugman, S. (1996), *Poverty and social disqualification. A comparative analysis of accumulative social disadvantage in Europe*. Journal of European Social Policy 6(4): 287-303.
- Premat, Cèlia (2007) *Mirades diverses: diagnòstic participatiu sobre la convivència al barri del Raval de Barcelona*. Casal d'Infants del Raval. Barcelona.
- Samper, Sarai i Moreno, Raquel (2009), *Integració i interculturalitat: Anàlisi de les trajectòries migratòries i de la integració subjectiva de la població estrangera extra-comunitària a la ciutat de Barcelona*. Direcció d'Immigració, Ajuntament de Barcelona, Barcelona.
- Sànchez, J. (Coord.) (2000), *Participació ciutadana i govern local: els Consells ciutadans*. Editorial Mediterrània, Polítiques nº 28. Barcelona.
- Taylor, Charles (1992) *Multiculturalism and the politics of recognition*, Princeton University Press, Princeton.
- Torres, F. (2005) *De la asimilación al pluralismo. Inmigración y gestión de la diversidad cultural en las sociedades contemporáneas*. Arxius de Ciències Socials, nº 11.
- VV.AA (2008), *Informe de la Inclusió Social a Espanya*. Caixa Catalunya. Observatori de la Inclusió social, Barcelona.
- Wacquant, Loïc (2007), *Parias urbanos. Marginalidad en la ciudad a comienzos del milenio*, Ed. Manantial, Buenos Aires.

6. Annex metodològic

El treball de camp s'ha realitzat entre maig i setembre de 2009 i hi ha participat prop de 70 persones oferint les seves valoracions i propostes a partir de la participació en entrevistes i grups de discussió.

Des d'un primer moment es va assenyalar el caràcter anònim de la informació i és per això que no es facilita la llista concreta de participants ni s'indica la font en les citacions.

Per a l'elaboració d'aquesta diagnosi s'ha treballat en 3 etapes, amb diverses tècniques d'investigació:

1. Revisió documental
2. Entrevistes
3. Grups de discussió

Revisió documental

Aquest primer moment, permet entrar en contacte amb la literatura existent, produïda dins i fora del país.

En els darrers anys s'han produït una gran diversitat d'informes i estudis sobre aspectes clau en el terreny de la cohesió social i les polítiques d'integració i d'altres que dibuixen el panorama de les desigualtats socials al nostre país.

D'altra banda, a Catalunya i a Europa, pel que fa a la gestió de la immigració i la diversitat, s'han elaborat documents de gran utilitat i valor. Alguns de molt recents i d'altres de més antics que mantenen la seva vigència per la seva visió i ambició.

Entrevistes

Amb l'objectiu de recollir una pluralitat d'opinions i visions que permetessin elaborar l'estat de la qüestió a la ciutat de Vic, les perspectives de futur, així com

definir possibles propostes d'actuació, es va preveure entrevistar un nombre important de ciutadans de Vic.

En una diagnosi d'aquestes característiques, més que una mostra representativa d'entitats o organismes, allò fonamental és entrevistar persones que per la seva vinculació al territori, la seva experiència professional, el seu coneixement acadèmic o la seva trajectòria social poden aportar un coneixement substantiu sobre la realitat de la ciutat de Vic.

A partir de les informacions aportades per una selecció d'unes vint persones considerades 'informants clau', es va ampliar el nombre de persones entrevistades i els contactes per tenir una visió complexa que recollís els diferents àmbits socials. Al final d'aquest annex trobareu el llistat dels àmbits i les entrevistes realitzades.

Les entrevistes es van realitzar sobre la base d'un guió semiestructurat i es va contemplar la possibilitat de realitzar alguna entrevista de caràcter grupal.

Grups de discussió

En el diagnòstic que ens ocupa ens interessava especialment conèixer de primera mà quins són els discursos de la ciutadania de Vic i en aquest sentit es va considerar indicada l'aplicació d'aquesta tècnica.

Els grups de discussió consisteixen, en una reunió de persones sota la guia d'un moderador/a, el qual estimula la discussió o el debat al voltant de determinades qüestions predefinides. Es tracta d'una tècnica que es proposa aconseguir un intercanvi enfocat a obtenir informació d'una àrea concreta d'interès, en un ambient no directiu i distès, que fa emergir línies convergents i divergents (així com consensos i dissensos) entre els i les participants. Cal afegir que, a més, aquests participants aporten informació directa i indirecta sobre percepcions, sentiments, valors i actituds pròpies.

Així, a diferència de les entrevistes, en els grups de discussió és possible copsar, més enllà d'afirmacions i valoracions pròpies, els discursos subjacents entre els participants.

A partir d'una definició de col·lectius d'especial interès es dissenyar 5 grups de discussió:

- 1 grup amb pares i mares de diferents AMPA de la ciutat;
- 1 grup amb persones 'a cavall de dues cultures', principalment mediadors;
- 1 grup amb associacions de veïns i comerciants;
- 1 grup amb persones implicades en diferents iniciatives educatives o de lleure;
- 1 grup amb joves, fills de famílies immigrades.

El grup de joves, per problemes diversos, no va aconseguir el nombre mínim de participants pel que es va dur a terme com una entrevista en grup.

Els participants

Tot seguit llistem els participants en les entrevistes i els grups de discussió. La majoria han estat entrevistats en raó de la funció que fan o del lloc que ocupen en l'entramat administratiu, econòmic o social de Vic; hi ha també persones anònimes a les que hem convidat a participar. Tots, però, ens han parlat com a ciutadans compromesos amb la ciutat. Per aquest motiu, i a fi de protegir l'anonimat en l'expressió de les opinions, preferim no presentar-los amb noms i cognoms sinó situar-los en l'àmbit professional o social en que participen. Aprofitem per agrair-los profundament la generositat i la sinceritat amb la que ens han expressat la seva visió del present i el futur de la ciutat:

1. Entitats que treballen específicament per la Inclusió social

Caritas Diocesana Vic

Casal Claret

2. Associacions de l'àmbit veïnal i del comerç de proximitat

Associació Comerciants Centre Vic

Associació veïns Pla del Remei

AAVV Carrer Sant Pere
AAVV del Sucre
AAVV Serra-de-Santferm

3. Entitats representatives del sector econòmic i laboral

UGT- AMIC
CCOO Osona
Empresaris osonencs

4. Associacions culturals i religioses i persones nouvingudes o d'origen estranger

Centre Islàmic de Vic
Amic Amazic
Representant col·lectiu hindú
ACSAO
Associació d'Equatorians
Coordinadora d'entitats immigrants

5. Centres educatius i institucions relacionades amb l'àmbit educatiu en tota la seva diversitat

IES Jaume Callís
CEIP Salarich
Escola Escorial
Escola Sagrat Cor
AMPA Sant Miquel
AMPA CEIP Dr. Salarich.
Ampa Ceip Sentfores
AMPA Col·legi Pare Coll
Mares enllaç Escorial
Escola d'Adults
Universitat de VIC

6. Persones mediadors, ja que la mediació és una esfera privilegiada de contacte amb una realitat pluricultural

Servei Mediació de l'ajuntament

7 Mediadors/es de l'àmbit escolar i sanitari i traductors

7. Tècnics i responsables de diferents esferes municipals i de l'administració

Pla Ciutadania i Immigració Osona, Consell Comarcal

Regidoria d'Educació

Regidoria de Participació

Regidoria de Joventut

Xarxa d'acollida municipal

Consorci hospitalari de Vic

Pla de Barris

Pla Educatiu d'Entorn

Projecte Educatiu de Ciutat

Centre Normalització lingüística

8. Representants de totes les opcions polítiques presents en el consistori

PSC- Partit dels Socialistes de Catalunya

CIU- Convergència i Unió

IC- Iniciativa per Catalunya

ERC- Esquerra Republicana de Catalunya

CUP- Candidatura d'Unitat Popular

PxC- Plataforma per Catalunya

9. Representants d'entitats i institucions de lleure, esport, o oci

Llibreria La Tralla

OAR

Projecte Quedem? Òmnium Cultural,

Associació nits de Cinema Oriental

Agrupament Escolta Tsunami

Centre Autogestionat La Torratxa

10. Persones destacades per la seva especial visió de la realitat vigatana o
per la seva trajectòria

Museu episcopal

Desenvolupament Comunitari

Altres ciutadans de Vic